

federatie
sociaal-cultureel werk

Context en Richtingaanwijzers

JULI 2015

Inhoudsopgave

Om te beginnen	1
De richtingaanwijzers	4
Functies en rollen	7
Werksoorten met open grenzen	11
Instroom	13
Uitstroom.....	17
Latrelatie met lokale besturen	19
Vlaanderen: een andere overheid	20
Over de grenzen van de sector en Vlaanderen.....	22
Samenwerking en netwerkvorming	25
Het budgettair kader.....	28
Subsidieverdeling actualiseren.....	29
Over functies, rollen, kaders en hun ambities	31
Diep geworteld, breed vertakt: een beetje historiek	29
Een (eigen-)zinnige, actuele invulling.....	40
Bestuurlijk kader in transitie.....	56
Een decreet in voortdurende verandering	63
De ins en uits sinds 2003.....	66
Een budgettair overzicht	69

“We geloven in een transparant en correct traject. Eentje waarin niet alleen over, maar ook met de sector wordt gepraat”

Om te beginnen

...met het einde

Dit document zet zich uit via een omgekeerde volgorde. We geven eerst een aantal richtingaanwijzers weer, die volgens ons dienstig kunnen zijn voor de gesprekken over het decreet sociaal-cultureel volwassenenwerk. In een tweede deel voegen we wat materiaal toe waarin we via verschillende invalshoeken wat naar de context kijken. De richtingaanwijzers zijn het gevolg van intense besprekingen binnen de FOV. Het materiaal uit het tweede deel kan inspirerend of verhelderend zijn. Het kan ook vraagtekens oproepen. Of uitrope tekens. Daar dient het voor, daar diende het voor ons ook voor. Niet meer, niet minder.

Van draagvlak naar draagvlak

Spreeken over het decreet sociaal-cultureel volwassenenwerk is “van alle tijden”. Al zes keer passeerde het decreet het parlement. Dat is gemiddeld tweejaarlijks. Soms om voor een vrij beperkte ingreep, soms om er wat grondiger door te gaan. Het decreet leefde mee met evoluties in het beleid en in de relatie tussen de overheid en de sector. Telkens opnieuw verzamelden de minister, parlementsleden, de administratie en de FOV er een draagvlak rond. Soms ging dit vlot, soms eerder moeizaam, maar telkens met resultaat.

Draagvlak rond een volgende stap is ook wat intussen opnieuw sinds een tweetal jaar in de sector begon te groeien. In het najaar van 2013 gingen we schoorvoetend aan de slag met wat we een “**inventarisatie**” noemden. We verzamelden in de sector meningen en gedachten over alle ingrepen en maatregelen in het decreet. En we maakten deze bespreekbaar. We maakten er gespreks- en denkstof van.

Vrij snel begrepen we van elkaar dat het “instrumentarium” in het decreet er voor vele organisaties best mocht zijn. Meer nog: het werken met beleidsplannen, de spiegel van de visitatiecommissies,... ze waren niet alleen goede manieren om een actieve, dialogale relatie met de overheid te onderhouden, maar ze hielpen ook om binnen de organisaties alles geregeld opnieuw op een rijtje te zetten, ze stimuleerden mee tot strategische lijnen voor hun toekomst, ze gaven mee taal aan de verantwoording en legitimatie van bepaalde keuzes.

*“Met de richting-
aanwijzers gaan
we in onze
kracht staan,
maar tegelijk ook
in onze zwakte.
Ze kennen
draagvlak”*

Tegelijk begrepen organisaties van elkaar dat er pijnpunten waren in het decreet, waaraan moest worden verholpen.

Wijzigingen aan het decreet waren opnieuw legitiem. We spreken voorjaar 2014. Kort erna waren er de verkiezingen. De nieuwe Vlaamse regering en in zijn kielzog minister Gatz spraken zich uit over een evaluatie van het decreet.

En dus gingen we binnen de FOV opnieuw met elkaar in gesprek, deze keer wat dieper en wat verder, soms bewust uit een veilige cocon kruipend om toenadering te vinden, om elkaar te begrijpen.

De richtingaanwijzers van vandaag zijn hier een gevolg van. We kunnen ze meegeven, omdat we ermee in onze kracht gaan staan, maar tegelijk ook bewust in onze zwakte. Omdat we geloven in een transparant en correct traject, vanaf het begin. Eentje waarin niet alleen over, maar ook met de sector wordt gepraat.

We zijn er zeker van: met contouren die helder zijn, en getuigend van enige ambitie voor het sociaal-cultureel werk, is veel gesprek meer dan zinvol.

Voor deze contouren wilden we richtingaanwijzers naar voor schuiven. Ze zijn het resultaat van elkaar diep in de ogen kijken, van begrijpen en begrip opbrengen. **Ze kennen een breed draagvlak in de sector.**

Deel van een groter geheel

Dit document vormt uiteindelijk ook deel van een groter geheel. In het recente verleden verzamelden we geregeld materiaal en inzichten die het sociaal-cultureel beleid zouden kunnen inspireren en aanwakkeren en ook eten en drinken waren voor de interne besprekingen rond het decreet. Enkele voorbeelden:

- Met **Boekstaven** verzamelen we al sinds 2006 cijfers en gegevens bij onze organisatie. Het is intussen een rijke reeks feitenmateriaal geworden, waaruit ook VRIND jaarlijks put. De administratie neemt vanaf de volgende beleidsperiode dit project over.

- Samen met het Forum voor Amateurkunsten en Faro timmerden we sinds 2011 aan een gezamenlijk traject rond het **lokaal cultuurbeleid**. Op die manier legden we via bevestigingen, nieuwsbrieven, provinciale momenten, onderzoeken en hoorzittingen een brede basis voor onze inzichten en uitgangspunten voor het beleidskader “De New Deal”.

“We werken intens samen met andere sectoren en diensten. Zo volgen we vele beleidsthema’s en bouwen we expertise en inspiratie op. Maar voor de FOV zijn de 100 organisatiecontacten per maand ontzettend belangrijk”.

- Samen met onder meer het Minderhedenforum en onze etnisch-culturele federaties namen we initiatief om een project op te starten rond de preciaire situatie van de etnisch-culturele federaties. Dit mondde in 2012 uit in **“Van alle markten thuis”**, waarbij de resultaten van het bestelde HIVA-onderzoek (“Smalle schouders, zware lasten”) breed draagvlak kregen in de sector, bij maatschappelijke stakeholders en in het parlement.
- Na een bevraging bij onze leden, waaruit bleek dat **73 % van hen internationaal genetwerkt** en gefocust is, maar velen nog meer ambities hebben, overtuigden we ministers en parlementsleden dat er best een tandje kon worden bijgestoken voor het internationaal beleid.
- We volgen al enkele jaren de ontwikkelingen rond de **positie van het sociaal-cultureel werk tussen private markt en overheid**: zo richtten we mee de Sociale Innovatiefabriek op, ijverden we voor het optrekken van de BTW-grens (nu tot 25.000 euro), voor een versoepeling van de procedures voor fiscale attesten (wijziging in 2014), voor een transparant kader rond de wetgeving op de overheidsopdrachten,.... We werken onder meer hierrond samen in platformen zoals de Verenigde Verenigingen en ISOC, die we mee trekken. Rond deze en andere problematieken stemmen we ook af met Sociare af en versterken we onze gemeenschappelijke expertise.
- **Inspiratie** vinden we ook door de actieve medewerking in de Sarc, de Hoge raad voor de vrijwilligers, de Vlor, het Observatorium Verenigingsleven van de Koning Boudewijnstichting,.... Of door tijdelijke betrokkenheid bij, bijvoorbeeld, het Jeugd- en kinderrechtenplan, veranderingstrajecten binnen de samenlevingsopbouw en recent bij de natuur- en milieuverenigingen. Of door onder meer het innovatietraject dat Socius recent opzette.
- Maar wat voor ons ontzettend belangrijk is, zijn de **100 organisatiecontacten per maand**. Via onze dienstverlening, maar ook via de maandelijkse bijeenkomsten van de werksoortelijke werkgroepen en van een vrij uitgebreide RvB die voor het geheel van de sector zijn verantwoordelijkheid neemt.

De richtingaanwijzers

wat wij waren, willen wij blijven.

en veel meer dan dat.

van ons is er nooit genoeg, tot het onmetelijke

groeien wij uit, wij zijn nauwelijks te vatten,

onzelf vatten wij nog het minst.

het dondert niet. wij weten wat wij weten

en laten achterwege wat ons niet langer aanbelangt.

nooit was het onmogelijke zo mogelijk.

met zachte hand vegen wij het verleden opzij.

wij waren. nee, wij moeten zijn.

(David Troch)

Richtingaanwijzers

In dit onderdeel geven we enkele richtingaanwijzers mee die, wat ons betreft, best aan bod komen bij de besprekingen over de evaluatie en de herziening van het decreet sociaal-cultureel volwassenenwerk.

Deze richtingaanwijzers zijn tegelijk relevant en relatief :

Ze zijn relevant omdat :

- ze het gevolg zijn van besprekingen binnen de werksoortelijke werkgroepen en de raad van bestuur van de FOV. We weten dus dat er een breed draagvlak is.
- Ze haken ons inziens niet alleen in op de gesprekspunten binnen de sector maar tegelijk ook op een aantal politieke uitgangspunten die we eerder mochten vernemen.
- ze zijn opgebouwd vanuit allerlei contacten in de beleids sfeer (enerzijds) en ervaringen en concrete praktijken op het terrein (anderzijds). Wellicht vormen ze op deze manier een interessante brug tussen het conceptueel denken en de reële operationalisering van een en ander.

Ze zijn relatief omdat:

- deze richtingaanwijzers worden geformuleerd op het moment waarop het nog niet duidelijk is wat de contouren van de minister zijn.
- het verbinden van deze richtingaanwijzers in één aaneensluitend geheel consequenties heeft op elke individuele uitspraak. In een verdere fase zal het raderwerk in elkaar moeten geraken en dit zal pas het moment zijn waarop de concretisering en gewenste/ongewenste effecten scherp voor ogen kunnen komen.
- Ze vertrekken van een realistische, maar ambitieuze kijk op de verdere ontwikkelingen van de sector. We hopen dat de driehoek administratie-minister-sector van een zelfde soort positieve ambitie uit zal gaan.

We behandelen volgende invalshoeken:

NIET VOOR ÉÉN GAT TE VANGEN

- Functies en rollen
- Werksoorten met open grenzen

BUITENGRENZEN VAN EEN GEGEERDE BRUID

- Instroom
- Uitstroom

TE MIDDEN VAN EEN SNEL SCHUIVEND BESTUURLIJK KADER

- Latrelatie met lokale besturen
- Vlaanderen: een andere overheid

DE KRACHT VAN SAMEN

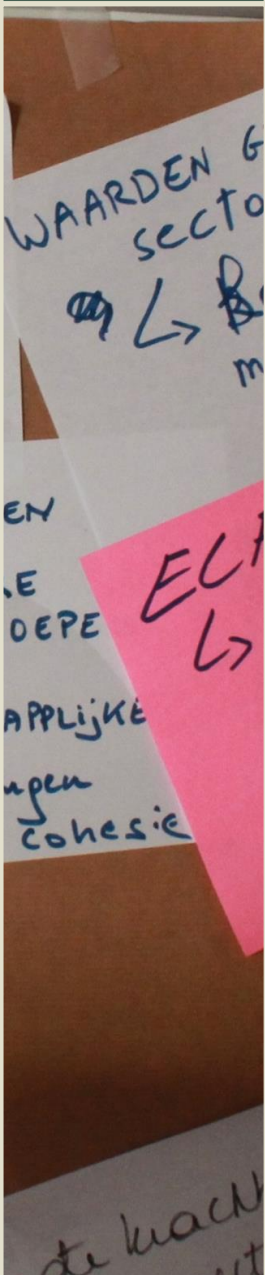
- Over de grenzen van de sector en Vlaanderen heen
- Samenwerking en netwerkvorming

OVER MENSEN EN MIDDELEN

- Het budgettair kader
- Subsidieverdeling actualiseren

Telkens waar dit symbool verschijnt, volgt een concrete richtingaanwijzer.

Niet
voor
één gat
te

Functies en rollen

Afhoudend inspelen

Ze zijn met een kleine 130, de erkende sociaal-culturele organisaties. Bij sommige richten de handen zich vooral op de wereld, bij andere eerder op het dorp. Maar telkens is het vertrekpunt een blik op maatschappij en samenleving, en de gewenste perspectieven hierop. Sociaal-culturele organisaties zijn zeer missie- en waardengedreven. Deze veelkleurig- en veelpotigheid maakt de sector zo boeiend, maar tegelijk ook “ongrijpbaar”: ze zijn niet voor één gat te vangen. Opdat sociaal-cultureel werk haar unieke rol met verve kan blijven spelen is het belangrijk dat sociaal-culturele organisaties binnen een kader kunnen (blijven) werken waarin zij hun **eigen verhaal** kunnen vertellen. Dit betekent dat de overheid een specifieke relatie met de sector onderhoudt: een evenwichtige relatie van “afhoudend inspelen”. Sector en overheid beschouwen elkaar als autonome en evenwaardige partners, elk met hun rol.

Multifunctioneel

Organisaties in het sociaal-cultureel volwassenenwerk zijn **missie- en waardengedreven**. Ze zijn er niet zomaar. Ze zien maatschappelijke uitdagingen en gaan ermee aan de slag. Niet alleen, maar met zeer diverse groepen burgers. En zo zijn ze bruggenbouwers, werken ze op democratische processen en burgerschap, laten ze nieuwe ideeën en werkwijzen groeien, brengen ze taaie kwesties bij grote groepen mensen en trekken ze er zelfs mee over de grenzen. Deze missiegedrevenheid vertaalt ook de veelkleurigheid en meerstemmigheid in de samenleving. Daardoor heeft elke organisatie op zich, klein of groot, ook zijn waarde.

Het is de sociaal-culturele methodiek die hen vandaag verbindt, samen met een aantal functies, zo zegt het decreet. De sociaal-culturele methodiek is een sociale manier van werken die een unieke meerwaarde creëert voor alle betrokkenen. Uniek omdat in deze sociale context kennis, houdingen en vaardigheden worden ontwikkeld die niet aan bod kunnen komen in een individuele of (profit-)marktgerichte context. Omwille van deze specifieke relatie tot de overheid en omwille van de meerwaarde van de sociaal-culturele methodiek kunnen sociaal-culturele organisaties facilitator zijn van democratische en emanciperende processen. Zij kunnen de rol van waakhond ervan opnemen, maar ook

van stabilisator. Ze kunnen onvrede kanaliseren. Ze kunnen pacificeren, sommige beleidsbeslissingen legitimeren en die breder uitdragen, via initiatieven die inspelen op een beleid. De vrijplaats van het decreet sociaal-cultureel volwassenenwerk biedt organisaties ook vrijheid om te schuren.

De educatieve functie loopt als een rode draad doorheen alle werksoorten. Dit is de meest verbindende van de huidige decretale functies. Maar vooral het feit dat de organisaties **inzetten op meerdere functies tegelijk**, kenmerkt hen veelal ten opzichte van collega's uit andere sectoren. Zo zullen verenigingen –dikwijls vanuit ontmoeting-zich sterk maken op én gemeenschapsvorming én educatie én activering én het in contact brengen met de culturen in Vlaanderen en Brussel. Vormingsinstellingen hebben ook aandacht voor gemeenschapsvorming én zien hun werksoort ook steeds meer van maatschappelijke activering een punt maken. Voor bewegingen is deze laatste functie gesneden brood. Enzovoort. In al deze verschillen, is multifunctionaliteit het verbindende. **Organisaties herkennen zich** nog ten gronde in de functies die ze vandaag toegemeten krijgen volgens het decreet, maar **sommige lonken ook naar functies waarop andere werksoorten** zich meer profileren (zie verder).

Participatie

Participatie, dan. Neen, dat is geen expliciete decretale functie. Nochtans vormt het verbreden en verdiepen van participatie ook een onderstroom van sociaal-cultureel werk, van de sociaal-culturele methodiek. “Iedereen mee”, zo vatten we dit samen. De samenleving is in voortdurende verandering, de sector dus ook. Mensen stellen zich vragen, zien de grenzen van wat een overheid en de profit-markt vermag, ervaren de eigen grenzen. Voor sommige mensen evolueert dit allemaal in een rotvaart, zij kunnen niet bijbenen, haken af of dreigen dit te doen. Voor andere mensen kan het niet vlug genoeg gaan: zij lopen in de vuurlinie, met een diversiteit aan vlaggen voorop.

Het bestuurlijk en politiek kader worstelt met beide –elkaar versterkende-bewegingen. Allerlei uiteenlopende prikkels moeten zinvol verbonden worden om beleid te maken.

De transities binnen het sociaal-cultureel werk hebben ook met deze spagaat te maken. Een sector die zweert bij “iedereen mee” en tegelijk ook bij “maatschappelijke innovatie” verbeeldt beide bewegingen. Dit is soms een moeilijke spreidstand, maar biedt tegelijk ook vele kansen. Nét omwille van het feit dat hét verbindende begrip “bottom-up” is. Telkens opnieuw worden organisaties van onderuit geprikkeld om te vernieuwen: dezelfde dingen anders doen of andere dingen hetzelfde doen: omdat de samenleving wijzigt, omdat het zich verbonden voelen wijzigt, omdat manieren van vrijwillig engagement evolueren. Deze bewegingen en evoluties lopen doorheen een sector die trots blijft op de aantallen: 10.000.000 deelnames per jaar, 200.000 vrijwilligers, 14.000 lokale groepen... We zijn er niet enkel voor de happy few. Meer nog, we benoemen

telkens opnieuw de rollen en verantwoordelijkheden van de sector in een samenleving die ongelijk evolueert.

Ideeën, praktijken, methodes komen bovendrijven, krijgen kansen om te lukken of mislukken, om verspreid te worden, om beweging te veroorzaken. Dit is vandaag nog steeds de collectieve impact van deze sector. Of het nu over duurzaamheid gaat, of over leren, of eenzaamheid, of... Telkens opnieuw gedijen binnen de sector praktijken die samen naar een synthese groeien tussen “**verdiepen**”, “**verbreden**” en “**iedereen mee**”.

Veertig procent van onze organisaties vult “participatie” expliciet en prioritair in als werken met en voor kansengroepen (mensen met een migratie-achtergrond, personen met een beperking, mensen in armoede,...). Voor andere organisaties gaat dit om het inbreken in stedelijke weefsels, weer andere zien in dorpen de vereenzaming toenemen, nog andere bewegen ouderen tot bewegen, en alle beitelen ze voortdurend drempels voor hun aanbod weg.

Oh ja, voor het sociaal-cultureel werk gaat participatie over “deelnemen”, maar evengoed over “**deelhebben**”. Daarom is de inbreng van vrijwilligers in beheer en beleid bijvoorbeeld zo cruciaal in de sector.

Voorportaal

Dit alles **evolueert** in een “**superdiverse samenleving**”. We mogen als sector trots zijn op de vele stappen die we in deze ingrijpende transitie zetten. En tegelijk weten we dat het voor individuele organisaties soms knap moeilijk is om hier een reële en realistische invulling aan te geven. Ook omdat ze voelen dat de overheid ermee worstelt en daarom soms geneigd is een sjabloon in het achterhoofd te houden dat op elke organisatie toepasbaar zou moeten zijn, en dat een smalle invulling geeft aan superdiversiteit.

Terwijl in de praktijk vooral de stappen worden gezet vanuit spitante samenwerkingen met organisaties die veel expertise in huis hebben (maar die hierop overvraagd worden (Zie: *Van alle markten thuis*).

Veel sociaal-culturele verenigingen ontstonden in een periode waarin emancipatie ook werkelijk betekende dat vele mensen sterk genoeg moesten worden om hun weg te vinden in het kluwen van maatschappelijke diensten, voorzieningen en regels (of ze samen moesten uitvinden). Zij versterkten elkaar in groep en verenigingen werden

daardoor een gids in het bos van maatschappelijke vragen. Vandaag is dit even actueel, zeker voor organisaties die met kansengroepen aan de slag zijn.

Deze twee rollen laten zich vandaag samenvatten in de **toeleidings- of voorportaalfunctie**. Het HIVA publiceerde in 2012 de *“Studie naar de (mis)match tussen de verwachtingen ten aanzien van de etnisch-culturele federaties en hun mogelijkheden om daar aan te voldoen”*, wat kaderde in het project *“Van alle markten thuis”*, waartoe de FOV en het Minderhedenforum initiatief namen. Hieruit blijkt dat organisaties van, voor en door kansengroepen voor deze rol wel gewaardeerd worden, maar niet als dusdanig erkend/betoelaagd. Organisaties hebben best ook de keuze om deze functie te expliciteren. We nemen dit graag mee in de besprekingen rond het decreet sociaal-cultureel volwassenenwerk.

Werksoorten met open grenzen

Alles voor het doel

Dat organisaties vandaag dikwijls meer hybride vormen aannemen dan pakweg 10 of 20 jaar geleden, staat buiten kijf. Het zijn en blijven organisaties die hun winst delen met de samenleving en het doel waarvoor ze bestaan, wat zich vandaag laat vatten in de vzw-structuur (of stichting van openbaar nut) waarin ze werken: de centen van de organisaties dienen voor hun maatschappelijk doel en niet om uit te keren aan aandeelhouders. Vanuit deze not-for-profit-structuur, is vandaag al heel wat mogelijk. Zo kunnen er spin-offs ontstaan die zich sterker richten op een economische activiteit (waarvan er intussen al tientallen voorbeelden bestaan in de context van onze sector), kan er worden samengewerkt met of geïnvesteerd in andere organisaties,...

Respecteer het DNA van de werksoorten en werk van daaruit met open grenzen. Hierdoor komt de veelkleurigheid van sociaal-cultureel werk best tot uiting. Dit stimuleert ook meer om nieuwe wegen te verkennen dan een louter functie-gerichte benadering.

Modelleren vanuit een kern-DNA

Maar het hybride karakter van heel wat organisaties uit zich ook anders. Alhoewel zij zich meestal nog sterk herkennen in het DNA dat hun werksoort tot leven heeft laten komen en nog steeds doet groeien en bloeien, ontwikkelen heel wat organisaties ook een activiteitengamma dat flirt met of eerder aansluit bij wat je zou kunnen verwachten van een andere werksoort. Denken we maar aan nieuwe en andere invullingen van educatief werk, die minder gemakkelijk in vormingsuren te vatten zijn, of die een duidelijke maatschappelijke activeringsfunctie hebben. Of we zien ook dat een aantal sociaal-culturele bewegingen hun sensibiliserende en activerende rol invullen via een netwerk van lokale groepen. Of het feit dat heel wat verenigingen, samen met hun lokale groepen, sterke invulling geven aan thema's waarrond zij sensibiliseren en campagne voeren.

Werksoortgrenzen lijken vandaag dus meer op de Europese binnengrenzen: binnen de grenzen een gemeenschappelijke identiteit en doorheen de grenzen een vrijer verkeer van goede ideeën, praktijken, methodes en samenwerkingen. Stelt dit zich vandaag voor alle werksoorten op eenzelfde manier? Neen. Zo hebben de Vormingplus-centra een heel specifieke benadering in het decreet (er is slechts één volkshogeschool in elk van de dertien regio's mogelijk en de invulling van de methodes en thema's van de Vormingplussen wordt door het decreet breed en open opgevat). Elke werksoort heeft een kern-eigenheid, die belangrijk is, ook omdat deze diversiteit aan

kernprofielen mee de rijkdom van het sociaal-cultureel volwassenen voedt. En tegelijk zal het decreet ruimte moeten geven aan organisaties om van hieruit hun profiel verder meer op maat te kunnen modelleren.

Kernprofielen en keuzeprofielen

Uit deze analyse blijkt dat het zinvol is om sporen van modularisering verder te verkennen. Organisaties zouden op die manier functies, rollen en werkgebieden kunnen clusteren om zo meer een profiel op eigen maat te kunnen samenstellen. Betekent dit dat we willen streven naar een zogenaamd schottenloos of een zuiver functie-gericht decreet? We hebben deze piste verkend, maar denken dat dit een weinig werkbaar uitgangspunt is om van te vertrekken. **Waarschijnlijk monden we veeleer uit in een scenario waarbij er kernprofielen (tot op heden werksoorten) in het decreet gestipuleerd blijven die aangevuld worden met andere functies, rollen, werkgebieden.**

We leiden dit af uit gesprekken over de werksoorten heen over hoe mensen hun eigen rollen definiëren, maar ook uit de toepassing van enkele schottenloze decreten.

Zo vergeleken we de toepassingen voor het landelijk jeugdwerk met de recente decreetsinvulling in de kunstensector. We hebben hier ook gesprekken over gevoerd met mensen die ervaring hebben met het werken met deze decreten. Kort samengevat: naar ons aanvoelen leidde dit binnen het decreet op het jeugdbeleid tot een doorgedreven instrumentalisering, en uit de kunstensector komen signalen dat uit de huidige fase van de dossiervorming van de kunstenuitvoeringsorganisaties voor de nieuwe subsidieronde blijkt dat de kans groot is dat het volledig loslaten van “werkvormen” wellicht juist zal leiden tot een situatie waarbij vele organisaties sterker dan in het verleden aarzelen om de grenzen van hun eigen kernprofiel op te zoeken. Ook dit heeft dan met de inschatting te maken van de manier waarop de administratie en de beoordelaars naar het dossier zouden kunnen kijken.

Uit een aantal gesprekken die we over de werksoorten heen voerden, leiden we af dat het de beste manier van werken zal zijn om binnen de werksoorten en vanuit de werksoorten gesprekken te voeren over wat ervaren wordt als kernprofielen en keuzeprofielen. Zo zal er in de praktijk verder gevarieerd worden tussen de bestaande werksoorten. We denken ook dat vertrekken van een zo concreet mogelijk niveau -met hoe dan ook een gemeenschappelijk kern-DNA- de kans groter maakt dat deze gesprekken ook leiden tot een concrete en tastbare invulling van wat kernprofielen en keuzeprofielen zouden kunnen zijn.

Buiten-
grenzen
van een
begeerde
bruid

Instroom

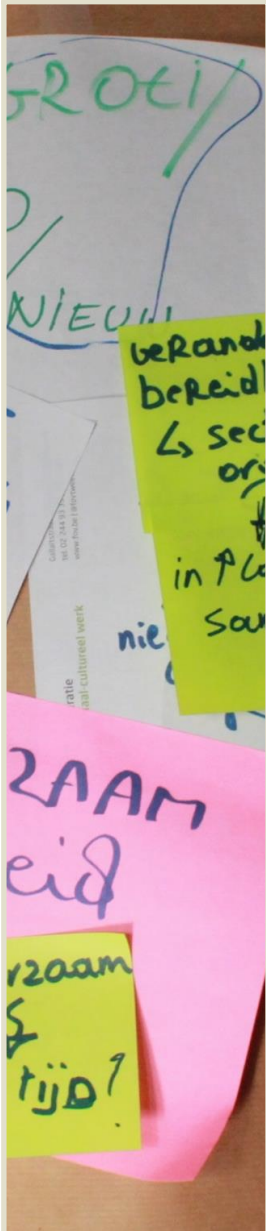
Aantrekkelijke vrijplaats

We stellen vast dat het decreet op het sociaal-cultureel volwassenenwerk een gegeerde bruid is bij heel wat organisaties. Dit hoeft ook niet te verbazen: waarschijnlijk is dit nog een van de weinige decreten waarin de **vrijplaatsrol** van verenigingswerk, bewegingswerk en educatief werk maximaal wordt erkend. Het sociaal-cultureel beleid ademt die kernwoorden van vertrouwen, verbinden en vooruitgaan uit. Het succes van dit decreet is tegelijk ook een symptoom van zoveel andere plekken waar de overheid via overdreven regulitis en een doorgedreven instrumentalisering omgaat met het vrije initiatief.

Dat organisaties niet zozeer getaxeerd worden op wat ze doen maar eerder op de manier waarop ze het doen (sociaal-culturele methodiek, kwaliteitsvol werken,...) zorgt ervoor dat zij **bottom-up** kunnen werken, leidt in de praktijk tot veel spitantere samenwerkingen, en dat ze thema's en methodes kunnen aankaarten die op dat moment bij overheden, bij bedrijven, bij andere burgerinitiatieven,... nog geen ingang hebben gevonden. Dit "out of the box" kunnen werken is ook één van de uitgangspunten om tot reële maatschappelijke innovatie te komen. Tegelijkertijd betekent deze aanpak ook dat organisaties op een natuurlijke manier kunnen werken met groepen mensen, regio's, dorpen en wijken, die in de centrale beleidsvoering misschien minder aandacht krijgen.

Diverse soorten druk op de buitengrenzen

De druk op de buitengrenzen vertaalt zich niet overal op dezelfde manier: bij bewegingen is bijvoorbeeld het aantal **erkenningaanvragen** manifest groter dan bij andere werksoorten. Vormingplus wordt dan weer overstelpt door (potentiële) **samenwerkingspartners**, wat ook, bijvoorbeeld etnisch-culturele federaties en de organisaties voor mensen in armoede steeds sterker ervaren. Een aantal gespecialiseerde vormingsinstellingen ervaart dan weer dat het uren-carcen waarbinnen zij vandaag erkend worden, hen niet altijd de kans geeft om hun expertise in hun thema of methodes ten volle te **delen met andere sectoren** en perifere werkgebieden.

Instream als gedeelde verantwoordelijkheid

Het is voor de samenleving en voor de sector belangrijk dat de instroom in het decreet voortdurend gegarandeerd blijft. Het omgaan met de instroom van een diversiteit aan organisaties en nieuwe praktijken is een gedeelde verantwoordelijkheid: een verantwoordelijkheid van de sector, maar ook van de overheid. Sociaal-cultureel werk wil blijven openstaan voor nieuwe tendensen die zowel door erkende organisaties kunnen worden **opgepikt** als binnen het decreet een **autonome plaats** moeten kunnen krijgen. Beide bewegingen zijn interessant en noodzakelijk voor de verdere ontwikkeling van de sector.

We zien hiervoor een aantal richtingaanwijzers om in de gesprekken te betrekken:

Een startersstatuut

Bij de verenigingen is vandaag een startersstatuut voorzien in het decreet. Een organisatie kan zo via een beperkte tegemoetkoming op die manier **groeien naar een volwaardige erkenning**. Dit lijkt ons een interessante methode om een Mattheuseffect af te vlakken, namelijk een effect waarbij het vooral reeds geprofessionaliseerde organisaties zijn die makkelijker de erkenningsdrempels overschrijden dan organisaties die eerder aan het begin van een groeicyclus zitten. We denken dus dat het interessant is om na te gaan of deze methode ook toegepast zou kunnen worden bij andere werksoorten.

Een regionaal hoofdstuk

Tegelijkertijd stellen we vast dat door het wegvallen van de culturele bevoegdheid bij de provincies, er een leemte dreigt tussen het lokale en het Vlaamse niveau. Provincies hadden de traditie om interessant bovenlokaal sociaal-cultureel werk een vorm van erkenning en subsidie te geven. We stellen dan ook voor om een specifiek hoofdstuk in het decreet op te nemen, waarin regionale organisaties kunnen worden ondersteund die de ambitie hebben om **door te groeien** naar een Vlaams niveau, net zoals organisaties die op zich misschien geen landelijke ambitie hebben, maar die interessant worden bevonden om vanuit een Vlaams perspectief te ondersteunen (omwille van hun **specifieke regionale rol**, omwille van de laboratoriumfunctie,...). Door dit type van organisaties via een apart hoofdstuk in het decreet op het sociaal-cultureel volwassenenwerk op te nemen, zullen ook de sociaal-culturele samenwerkingen en de eventuele doorgroei op een natuurlijke manier verzekerd kunnen worden.

Samenwerking met niet-erkende organisaties

De instroom van praktijken is van oudsher ook een verantwoordelijkheid die de erkende organisaties op zich nemen, en dat zal uiteraard in de toekomst ook zo blijven. Er wordt vandaag al zeer veel samengewerkt rond thema's, doelgroepen,... Hiermee willen sociaal-culturele organisaties expertise en innovatie binnenbrengen en hun maatschappelijke impact vergroten. Deze talloze vormen van samenwerking blijken vandaag al uit de beleidsplannen van vele organisaties. Het is belangrijk dat erkende organisaties volop de kans krijgen om diverse vormen van **samenwerking met niet-erkende organisaties** in hun strategie en op het terrein uit te zetten.

Grensaantallen evalueren

Het mogelijk maken van instroom in het decreet is tegelijkertijd ook een engagement dat door de overheid zelf moet worden uitgesproken. Het toont de ambitie van de overheid om de sector te laten groeien en bloeien. We denken dus dat het zinvol is om de **maximale aantallen** voor diverse erkenningen, vanuit de realiteit van vandaag, te evalueren. En ja, het mag duidelijk zijn dat de instroom in het decreet een **budgettaire** verantwoordelijkheid legt bij de overheid.

Linken met andere sectoren

Gesprekken over instroom sluiten ook aan bij gesprekken over waar de buitengrenzen liggen en wat de linken met sommige andere sectoren zijn. Op een aantal plaatsen is soms de aanpak van bepaalde activiteiten –alvast op het eerste gezicht- verwant aan ons sociaal-cultureel werk. Het werken met vrijwilligersgroepen, de werking van maatschappelijke bewegingen, de educatieve en gemeenschapsbevorderende aanpak in de samenlevingsopbouw, de ouderverenigingen (die tot voor kort in ons decreet zaten), een aantal initiatieven in het participatiedecreet (waarvan we in 2011 zegden dat het participatiedecreet te weinig de brug legde met de expertise bij 40 % van onze organisaties en waaraan wat werd geredieerd), bij het jeugdwerk, de ontwikkelingssamenwerking, in de cultureel erfgoedsector,... Ze behoren tot de familie van het sociaal-culturele.

“Alles wat binnen cultuur geen kunst is, is sociaal-cultureel”, zo zei die beleidsmaker me. Dat vond ik toch iets te kort door de bocht.

Tegelijk is en blijft er de sociaal-culturele methodiek, het multifunctionele karakter, de bottom-up-aanpak: samen geven ze onze sector dan weer een specifieke plaats in het Vlaamse landschap, naast andere benaderingen en uitgangspunten, een ander DNA, waar elders erkenningen en subsidiestromen uit voortvloeien.

Het is dus zinvol om in de verdere besprekingen **linken met deze andere sectoren** te leggen. Of sommige van deze linken ook een vertaling in ons decreet zullen krijgen, of er zelfs sprake van vormen van integratie zou kunnen zijn, daarvoor is het nog te vroeg om concrete ambitie uit te spreken.

Uitstroom

Een veilige ruimte waarin je weet dat je mag mislukken en pas dan lukken, dat zorgt voor vooruitgang en creativiteit

Instroom en uitstroom zijn niet onlosmakelijk aan elkaar verbonden. Dit is een principiële kwestie. Een beleid dat enkel instroom wil garanderen in de mate waarin er uitstroom is, getuigt van weinig ambitie voor het sociaal-cultureel werk.

Het politieke discours blijft vooral -vanuit een hier-en-nu-blik- spreken over een gebetonneerd verhaal. Dat is spijtig. Want dit uitgangspunt verdient sterke nuance. Zo bepaalt het decreet dat organisaties waarvan wordt vastgesteld dat zij niet meer voldoen aan de erkenningscriteria, vanaf het eerstvolgende jaar hun erkenning en subsidie verliezen. Bovendien is er haast geen sector binnen cultuur die het jongste decennium zo'n grondige **herstructurering** heeft doorgemaakt (met 40% van de organisaties die er sinds de start van het decreet niet meer bij zijn),

Anderzijds: een sector die kwaliteit en impact vooropstelt, wil ook op een degelijke manier met **uitstroomscenario's** kunnen omgaan. De huidige regels rond de uitstroom bij verenigingen en gespecialiseerde vormingsinstellingen (naar aanleiding van de eindevaluaties) tarten de collectieve fierheid in en de legitimiteit van de sector.

Een duurzame erkenning en subsidiëring

We blijven het belang van een duurzame erkenning en subsidiëring benadrukken. Dit is het enig werkbare uitgangspunt voor een sector waarvoor producten en diensten ondergeschikt zijn aan het inzetten op **langdurige processen** met mensen en aan het ijveren voor systeemwissels. Bovendien is het ook eigen aan het werken met vrijwilligers en het niet mogen schuwen van **trial and error** dat een overheid niet enkel ups en downs gedooft, maar zelfs waardeert als inherent aan de sociaal-culturele praktijk.

Verkorten van de uitstroomcyclus...

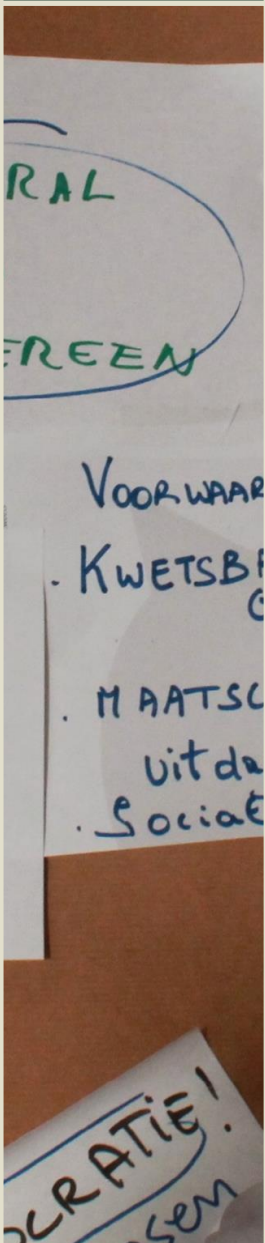
We wensen gesprekken te voeren over het verkorten van de uitstroomcyclus in de tijd. Het is voor de sector principiële niet gewenst dat organisaties die worden geconfronteerd met **opeenvolgende negatieve eindevaluaties** gedurende een overdreven lange termijn binnen het decreet gehuisvest kunnen blijven.

... in een continuüm van coachen-remediëren-sanctioneren

Een ernstig gesprek over gewenste en ongewenste effecten van uitstroom, gaat niet enkel over het tijdsperspectief bij negatieve eindevaluaties (bij de bewegingen is dit nu vastgelegd op twee beleidsperiodes) maar in één adem ook over een hanteerbaar continuüm van coaching, remediëring en sanctionering. Wellicht betekent dit dat meer **op maat en ritme van organisaties** zal moeten gewerkt worden dan vandaag (waarbij telkens 130 organisaties binnen een zelfde tijdsspanne geëvalueerd, beoordeeld en eventueel gesanctioneerd worden). Maar dit zal pas blijken als het raderwerk van alle richtingaanwijzers in elkaar schuift.

Te midden van een snel schuivend bestuurlijk kader

Latrelatie met lokale besturen

New Deal

Het wegvallen van de Vlaamse subsidies voor het lokaal cultuurbeleid, het wegvallen van de provinciale bevoegdheid voor cultuur,...: We stellen vast dat de minister van cultuur vooral via het brede sociaal-cultureel werk (jeugdwerk, amateur kunsten, sociaal-cultureel volwassenenwerk,...) nog ingewortelde **beleidsmatige linkers zal hebben met het lokale leven**. Hier liggen volgens ons kansen om de volgende maanden gezamenlijk deze linkers te expliciteren, ook naar aanleiding van de evaluatie van het decreet sociaal-cultureel volwassenenwerk. We verwijzen hiervoor ook naar het beleidskader “de New Deal”, waarover we al uitvoerig informeerden. Elders in deze nota gaan we hier uitvoeriger op in.

Effecten op werksoorten

De effecten van de bestuurlijke hervormingen zijn er. We vinden het goed dat deze ook benoemd en beleidsmatig gekaderd kunnen worden. De verbinding met de **Vormingpluscentra en de verenigingen** lijkt alvast evident. Uit het voorstel van beleidsprioriteiten voor 2016-2020 -dat we in mei aan het kabinet bezorgden- blijkt bijvoorbeeld dat de verenigingen aan de minister voorlegden om de eerstvolgende jaren sterk op deze lokale evoluties in te willen zetten.

We zouden best nagaan in welke mate het gewenst is dat de beoordelingselementen bijkomende ruimte geven aan die transitie.

Regionaal hoofdstuk

We schreven al eerder over het invoeren van een regionaal hoofdstuk in het decreet, vooral met het oog op het expliciteren en ondersteunen van regionaal sociaal-cultureel initiatief en het leggen van (inter-)lokale verbindingen.

Vlaanderen: een andere overheid

Het regeerakkoord en beleidskader

Het Vlaams regeerakkoord gaat uit van volgende rode draad: *“We geven meer vertrouwen door minder regeltjes **zodat verenigingen zich meer kunnen bezighouden met hun werking**, minder met administratieve procedures”*.

De relatie tussen de Vlaamse administratie voor het sociaal-cultureel volwassenenwerk en de sector heeft een traditie die aansluit bij deze uitgangspunten van het regeerakkoord. Dit uit zich ook in het beleidsinstrumentarium dat in het decreet is voorzien en de grondtoon van vele interventies van de administratie hierbij. We denken dat hier kansen liggen om verder te denken over de aanwending van dit instrumentarium.

In opdracht van en in samenspraak met de Koning Boudewijnstichting onderzoekt de Verenigde Verenigingen op dit moment de verantwoordingsystemen in de diverse “middenveld”-sectoren. Samen met specialisten, trekt men hier lering uit om tot een kwaliteitskader te komen voor regelgeving. Dit wordt in het najaar voorgesteld. Uit een neerslag van de bevragingen blijkt al hoezeer de (toepassing van de) **instrumenten in ons decreet als een voorbeeld** worden beschouwd.

De huidige praktijk

Organisaties werken aan beleidsplannen, maar doen dit in de eerste plaats voor zichzelf en niet voor de overheid. In deze beleidsplannen geven ze aan hoe ze zich verhouden tot de beoordelingselementen. Deze beoordelingselementen zijn kapstokken die aansluiten bij het profiel van de werksoort/sector. Organisaties worden uitgedaagd om –vanuit eigen missie, visie en beleidsopties- te onderbouwen en motiveren in welke mate en op welke manier zij zich hiertoe verhouden. Zo wordt een gemeenschappelijke taal ontwikkeld voor visitaties en beoordelingen, maar blijft het vertrekpunt **het verhaal van de organisatie zelf**. Jaarlijks bezorgen de organisaties een voortgangsrapport waarin ze de omslag maken van het vorige jaar naar het lopende jaar. Sector en overheid worden volgens het decreet ook geacht samen na te denken en te dialogeren over wat zij zien als uitdagingen en beleidsprioriteiten (met name voor de verenigingen en gespecialiseerde vormingsinstellingen), waar ze zich samen voor willen engageren.

In de loop van de beleidsperiode worden organisaties bezocht door een **visitatiecommissie**, die bestaat uit twee mensen van de administratie en twee externe deskundigen. Deze samenstelling probeert een symbiose te zijn van –enerzijds- de ervaringen en het helikopterzicht van de administratie en –anderzijds- een bevraging door zogenaamde “peers”: mensen uit de sector, aanverwante sectoren en de onderwijswereld. Deze visitatiecommissie ondersteunt en beoordeelt: ze ondersteunt

organisaties door verbeteringsuggesties te formuleren en beoordeelt door (desgevallend) dwingende aanbevelingen neer te schrijven.

Een kader om op verder te werken

De combinatie van de uitgangspunten zoals ze hierboven beschreven staan, is doorheen de jaren (en dus ook via diverse decreetswijzigingen) tot stand gekomen. **Het blijft een goed kader** om ook de volgende periode mee verder te werken. Het blijft natuurlijk meer dan nuttig om vanuit dit kader samen na te gaan op welke manier we verder kunnen werken aan het verminderen van lasten, zowel bij de organisaties als de administratie.

Het decreet lokaal jeugdwerkbeleid was ooit een voorbeeld voor vele andere domeinen.

Het decreet sociaal-cultureel werk is dat nu blinkbaar ook. Kunnen we opnieuw een trendsetter zijn door van “keep it simple” een rode draad te maken.

Toetsstenen

Het Voorzitterscollege van de Vlaamse overheid, onder voorzitterschap van Martin Ruebens, werkte een startnota (27 februari 2015 betreffende kerntakenplannen) uit om de beginselen van het regeerakkoord in de praktijk te vertalen. Hierin werden een aantal uitgangspunten geformuleerd, die interessant zijn om als toetssteen te gebruiken in de verdere gesprekken. We citeren er enkele van:

- “we schroeven de rapporteringsverplichtingen die zijn opgenomen in decreten en regelgevende besluiten maximaal terug en uniformiseren de overblijvende rapporteringen maximaal”.
- “we zullen burgers, bedrijven en verenigingen consulteren om vanuit hun ervaring de Vlaamse regelgeving en bijhorende dienstverlening gebruiksvriendelijker te maken
- “We gaan meer steekproefsgewijs, risicogedreven, proportioneel en niet-overlappend handhaven en inspecteren. We leggen meer nadruk op autoregulering, zelfcontrole en risicoacceptatie waar mogelijk”.
- “we streven naar erkenningen van onbepaalde duur door een risicogestuurd toezicht. Deze benadering sluit het best aan bij de intentie van deregulering, gedeelde verantwoordelijkheden en meer vertrouwen”

De
kracht
van
samen

Over de grenzen van de sector en Vlaanderen

Intersectoraal werken

Het sociaal-cultureel volwassenenwerk is bij uitstek een sector die over grenzen en muurtjes kijkt. Noem een beleidsdomein, noem een thema, en op een of andere manier is het sociaal-cultureel werk hier wel mee bezig. Dit intersectoraal aspect maakt deel uit van het DNA van deze sector. Dat dit **blijvend moet gewaardeerd** worden, staat buiten kijf.

Dadelijk schrijven we hierover nog twee concrete richtingaanwijzers uit, maar eerst haken we even specifiek in op het internationale en het intergenerationele werken. Hier zou het decreet best meer openheid geven dan vandaag. Wat het internationale aspect betreft, sprak minister Gatz zich al positief uit in de commissie Cultuur van het Vlaams parlement.

Internationaal

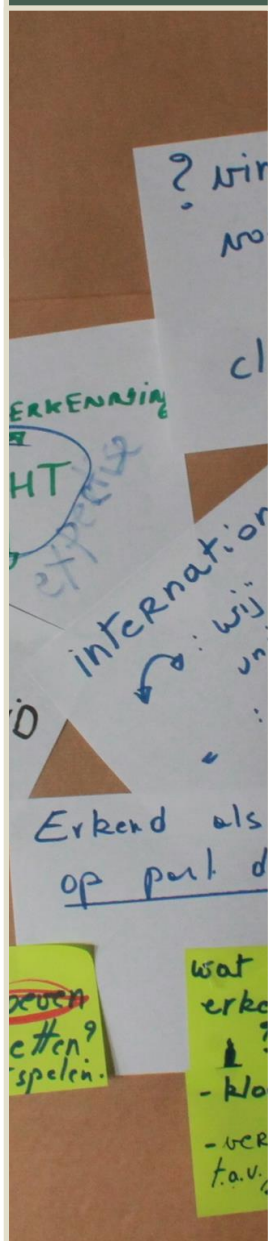

Uit een bevraging blijkt dat 73% van onze organisaties duurzaam internationaal actief is én ook ambities toont om hier structureel verder in te gaan. We stellen voor dat sociaal-culturele organisaties de kans krijgen om ervoor te kiezen de internationale dimensie van hun werk in **beeld te brengen**. En dat de mogelijkheid wordt voorzien om voor bepaalde internationale netwerk-activiteiten ondersteuning te kunnen aanvragen. Voor dit laatste lijkt een **hoofdstuk Internationaal** in het decreet aangewezen.

Intergenerationeel

Zowel vanuit de Vlaamse jeugdraad als vanuit de FOV wordt het belang van intergenerationeel werken onderstreept. In het recente advies bij het **jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan**, verwoordde de jeugdraad het nog als volgt: *“Stimuleer meer initiatieven om doelstelling OD 3.1. te bereiken. De ontmoeting van jongeren met andere generaties komt namelijk te weinig in de vooropgestelde acties. Graag ziet de Vlaamse Jeugdraad meer acties die ontmoeting tussen*

kinderen/jongeren onderling en met andere generaties stimuleren. De doelstelling om jongeren een meer zichtbare plek te geven in onze samenleving kan alleen als jong en minder jong elkaar ontmoeten”. De Vlaamse Jeugdraad stelt daarom onder meer deze actie voor: “Meer stimulansen om intersectoraal samen te werken met andere verenigingen, zowel Vlaams als lokaal en bovenlokaal. Stel hier voldoende middelen tegenover”.

Er liggen volgens ons kansen om dit aspect explicieter aan bod te laten komen. Dit sluit ook aan bij realiteiten waarin intergenerationele lokale werkingen (bijvoorbeeld wijkwerkingen, diverse etnisch-culturele groepen,...) op zoek zijn naar vormen van bovenlokale coaching en ondersteuning, maar hierbij een rem ervaren door de twee gescheiden werelden in Vlaanderen. Bovendien zou het goed zijn om, zeker ook wat sensibiliserende, activerende en educatieve activiteiten van organisaties betreft, **meer openheid** te tonen om zich ook op jongeren te richten. Op deze manier wordt de door Vlaanderen gesubsidieerde expertise ten volle benut.

Bewuste cofinanciering

Het Voorzitterscollege verwoordde het in de nota die de hervormingen in de Vlaamse administratie wil aanzetten, als volgt: *“Cofinanciering en co-subsidiëring moet mogelijk zijn/blijven maar moet geregisseerd worden: het moet kunnen één aanvraag bij verschillende domeinen in te dienen; elke entiteit moet binnen zijn eigen focus een beslissing nemen; de opvolging kan best gemeenschappelijk gebeuren en zo ook transparant gecommuniceerd worden”.*

We stellen voor om een aparte regeling te voorzien waarin organisaties aanvragen kunnen doen om voor specifieke initiatieven cofinanciering te verkrijgen. Dit heeft vooral te maken met het feit dat, indien organisaties in het kader van specifieke ondersteuningsmaatregelen, moeten ingaan op voorwaarden van cofinanciering of vormen van klaverbladfinanciering, de cultuurminister de mogelijkheid heeft om, indien hij dat opportuun acht, hier zijn steun aan te verlenen. Dit kan bijvoorbeeld gaan over Europese dossiers of over onderzoeksdossiers bij het IWT/FWO, maar evengoed over coproducties in het kader van ESF, EFRO of specifieke regelingen in andere beleidsdomeinen. We denken dat een **flexibele regeling, met aanvullende budgetten**, kansen biedt om voor dit soort projecten een coalitie aan te gaan tussen de Vlaamse overheid en het sociaal-cultureel werk.

Erken de erkenning: en zo zijn er ook maatregelen die geen geld kosten.

Erken de erkenning

En tot slot: erken de erkenning. We worden voortdurend geconfronteerd met de kokers tussen de Vlaamse beleidsdomeinen en tussen Vlaanderen en het federale niveau. Telkens wanneer organisaties aanvragen voor erkenning en/of subsidiëring moeten doen bij andere overheidsdiensten, moeten ze via andere formats of vanuit andere doelstellingen, telkens opnieuw bewijzen dat ze het waard zijn om erkend te worden, dat ze budgettair transparant en kwaliteitsvol werken. We denken dat het realistisch is om, mits bilaterale afspraak tussen ministers en departementen, er naar te streven dat organisaties die erkend worden in het decreet sociaal-cultureel volwassenenwerk dit ook **automatisch kunnen inbrengen** in het kader van het dossier dat zij moeten opmaken voor een erkenning bij andere overheden. Een concreet voorbeeld is het systeem van de Opleidingscheques bij de minister van Werk, waar een organisatie die erkend is in het sociaal-cultureel volwassenenwerk, geen bijkomende bewijzen moeten leveren om ook erkend te worden in het kader van de Opleidingscheques (terwijl anderen een externe kwaliteitsscreening moeten ondergaan). Dit soort bilaterale afspraken kan volgens ons perfect opgemaakt worden voor het uitreiken van fiscale attesten (bij giften), in het kader van de kmo-portefeuille en op meerdere andere domeinen.

Meer nog, het moet mogelijk (blijven en) worden dat bepaalde **activiteiten die in de schoot van een ander beleidsdomein gebeuren en (eventueel) mee worden gefinancierd, ten volle mee kunnen worden verantwoord in het kader van dit decreet**. Dit zou, bijvoorbeeld, zelfs expliciet deel kunnen uitmaken van een akkoord tussen de minister van Cultuur en deze van Onderwijs rond hun onderlinge samenwerking: goedkoper voor de minister van Onderwijs dan het erkennen van aparte structuren én de minister van Cultuur krijgt er meteen een sponsor bij...

Samenwerking en netwerkvorming

Samenwerking en netwerkvorming, het zit in het DNA van de sector en gebeurt uiteraard vandaag ook al op heel veel verschillende domeinen, zoals:

- er zijn vanzelfsprekend verschillende samenwerkingsculturen en -initiatieven tussen vrijwilligers professionals, afdelingen,... binnen de organisaties.
- Ontmoetingen, kennisdeling en uitwisseling in de schoot van de maandelijkse FOV werkgroepen zorgen ook voor vele vormen van samenwerking, die informeel ontstaan.
- Er zijn de kortstondige en langer durende samenwerkingen tussen erkende organisaties om hun maatschappelijke impact/innovatie te versterken. Hier vinden ze elkaar in de verschillende rollen en sterktes die zij hebben.
- Er zijn ook heel wat samenwerkingen tussen organisaties om hun uitgaven en overheadprocessen efficiënter in te zetten en goedkoper te maken: samenaankopen, kostendeling,....
- En dan zijn er de fusies en de federatievorming: recente voorbeelden zijn het herfedereren van de vormingsinstellingen voor personen met een handicap en de fusieoperatie tussen Natuurpunt Educatie en CVN.

Samenwerking en netwerkvorming zijn legio in het sociaal-cultureel volwassenenwerk. We zijn ervan overtuigd dat dit ook in de toekomst belangrijk blijft: daarom zet deze nota ook sterk in op samenwerking: met niet-erkende organisaties, met onderzoekstellingen, tussen erkende organisaties, met overheden, in internationale netwerken,... Dit is de kracht van de sociaal-culturele ruimte.

Maar offensief blijven geloven in doorgedreven vormen van samenwerking en netwerkvorming houdt ook risico's in: bestuursarchitecten zouden wel eens goesting kunnen krijgen om van "samenwerking" het eufemisme voor rationalisering te maken. Vanuit het axioma dat fusies en schaalvergrotingen efficiënter zouden zijn. In een sector die in belangrijke mate leeft van en aangestuurd wordt door missie-gedreven vrijwillig engagement is het tegendeel dikwijls waar: elke stap in de richting van een van bovenaf opgelegde schaalvergroting/fusie vreet als pacman in op onbetaalbaar engagement van vele individuele vrijwilligers.

Het decreet laat veel toe op het gebied van samenwerking en netwerkvorming. Maar alles kan beter...

Eigentijdse netwerkvorming heeft minder met structuren, maar meer met culturen te maken. De cultuur om vandaag van 1 + 1 drie te maken. En dat later dan weer met iemand anders te doen.

Beoordelingselementen

De sector vindt samenwerking zeer belangrijk, voor hun missies, voor het decreet. Vandaag hebben zowat alle (deel-)werksoorten dan ook elementen van samenwerking in hun beoordelingselementen staan. Dat is goed, dat voelt ook als heel natuurlijk aan. **We stellen voor om deze beoordelingselementen samen te evalueren en waar nodig bij te sturen/aan te passen.** Zo geven Vormingplussen en gespecialiseerde vormingsinstellingen beide aan dat de beoordelingselementen die hun specifieke onderlinge samenwerking regelen, vandaag te smal is. Net zoals in de rest van de sector, zouden ook zij gewaardeerd kunnen worden voor allerlei vormen van samenwerking met organisaties uit diverse werksoorten.

Gezamenlijke doelen

Kantelmomenten in maatschappelijke en/of organisatie-innovatie worden dikwijls veroorzaakt door spitante vormen van intense samenwerking. Vooral omdat deze ook vanuit missiegedreven/waardengedreven organisaties worden opgezet: ze gaan “er” samen voor. Een beweging die een nog grotere impact ziet via lokale groepsprocessen, vindt bijvoorbeeld een vereniging die heil ziet in het binnenbrengen van het thema in de buik van de organisatie. Zo timmert de vereniging mee aan maatschappelijke innovatie en ervaart de beweging de samenwerking als organisatie-innovatie. Maar ze delen ook hun inzichten en ervaringen wat het thema verrijkt. Enkele jaren later stromen ze weer uit elkaar, bepalen ze nieuwe horizonten wat dan weer leidt tot andere samenwerkingsvormen waarin gewerkt wordt in een afgesproken “vrije en gedeelde ruimte”.

Waar een decennium geleden in de brede samenleving en de literatuur fusies nog werden gezien als het middel om de impact te vergroten, zijn het vandaag –ook in het bedrijfsleven- dit soort wisselende, maar intense, samenwerkingen die gezien worden als de innovaties voor morgen. Bovendien blijkt dit incubator-denken ook kosten-efficiënt te zijn, omdat het eerder bureaucratische overheadkosten tot een minimum beperkt.

Vandaag zijn al vele vormen van samenwerking mogelijk. Maar we willen voor deze trend zoveel mogelijk ruimte creëren in het decreet. Het lijkt ons dan ook interessant om expliciet te voorzien dat erkende organisaties delen van hun beleidsplan gezamenlijk kunnen uitwerken,... en verantwoorden. Dit zal vooral gaan om initiatieven die wat langer duren en ingrijpender zijn. De diverse samenwerkingspartners kunnen zo telkens hun eigen sterktes inbrengen. **Dit gezamenlijk formuleren van strategische doelstellingen en hier ook gezamenlijk verantwoording over afleggen,** zal ongetwijfeld een transparanter en sterker beeld geven over de reële impact van deze vormen van samenwerking.

Samen uitgeven

Heel wat organisaties werken al in vele vormen samen om de eigen efficiëntie te laten toenemen en de besteding van middelen te doen afnemen: vormen van samenaankoop, het opzetten van kostendelende structuren, gemeenschappelijk investeringen in ICT en communicatie, tot en met het verkennen van het ontwikkelen van complementaire munten tussen organisaties. We denken op dit moment dat deze praktijken weinig impact hebben op de mogelijke regels in het decreet sociaal-cultureel volwassenenwerk, maar we nemen ze graag mee op in de bespreking.

Regelluwe periode

En zo gebeurt het natuurlijk ook nog dat organisaties, vanuit de eigen missie en visie, kansen zien in federatievorming of fusie. Zij vinden elkaar, zetten gezamenlijk lijnen uit en werken zo aan het nieuwe verhaal, dat op zijn beurt een plaats blijft krijgen in het decreet. Dit is een organisch proces, waarbij sommige elementen sneller moeten worden afgebouwd en/of geïntegreerd dan andere. Een proces ook met een aantal formele tussenstappen om het bredere juridisch kader (vzw-wetgeving, arbeidsrechtelijke aspecten, herziening contracten,...) ordentelijk te organiseren.

Voor hen is vooral de periode tussen de formele principesbeslissingen van de algemene vergaderingen en het effectief op kruissnelheid komen van de gefusioneerde of gefedereerde organisaties moeilijk: zij moeten zich individueel blijven verantwoorden en tegelijkertijd alle zeilen bijzetten om gemeenschappelijk actie te ondernemen. Hier zou de Vlaamse overheid best een **regelluwe periode** voorzien.

Opgelegde schaalvergroting werkt dikwijls contraproductief. Maar belemmeringen om tot natuurlijke fusies over te gaan, wegnemen, dat heeft wel een onmiddellijk effect.

Het budgettair kader

In een afzonderlijk onderdeel van deze nota, behandelen we uitgebreid het huidig budgettair kader en de impact van de opeenvolgende besparingen op het terrein. We kunnen niet om de realiteit heen dat de ingrepen van de afgelopen jaren geen blind vertrouwen geven in de afloop van het evaluatietraject van dit decreet. Het regeerakkoord en de beleidsnota van de minister verwoorden de aangekondigde evaluatie en herziening in zinnen die op zijn minst ambitie voor het sociaal-cultureel werk laten voelen. We hopen dat het niet bij woorden blijft. De richtingaanwijzers gaan nog niet concreet in op onze eigen budgettaire ambities, daarvoor is het nog te vroeg. Maar ze kaarten alvast twee belangrijke kwesties aan.

Goede tradities bewaren

Het decreet op het sociaal-cultureel volwassenenwerk is nooit volledig uitgevoerd. Daarenboven hebben opeenvolgende besparingen een grote impact op de werking van de sector (zie boven). Er is nog geen enkel nieuw decreet op sociaal-cultureel volwassenenwerk goedgekeurd zonder een uitgesproken ambitie van de cultuurminister om ook de nodige budgetten te voorzien. We stellen voor om ook goede tradities te bewaren en te waken over volgende uitgangspunten:

- een budgettair kader dat offensief de **besparingscurve** van de afgelopen jaren in de andere richting duwt;
- de ambitie om bijkomend decretaal initiatief te ondersteunen met **bijkomende middelen**;
- een **zo breed mogelijk politiek engagement** om de budgettaire effecten van het decreet de volgende jaren ook correct te vertalen.

Subsidieverdeling actualiseren

Wat de invloed is van de manier waarop de subsidiestromen zullen worden georganiseerd, hangt voor een groot deel af van de manier waarop de diverse richtingaanwijzers in een decretaal kader worden gegoten. We willen nu al wel volgende uitdaging voorschotelen.

Verenigingen: een vertekend beeld

Specifiek binnen de werksort verenigingen herkennen we een spanningsveld tussen het subsidieaandeel van diverse organisaties. Hier mogen best nieuwe afspraken over gemaakt. De huidige foto op basis waarvan de subsidies verdeeld worden, geeft het beeld van het aantal afdelingen in het jaar 2000. Intussen is heel wat geëvolueerd en ook dit moet in beeld komen:

- Uit Boekstaven blijkt dat ongeveer de helft van de vereniging een dalend aantal afdelingen/lokale groepen kent en de andere helft een toenemend aantal afdelingen. Dit zou best opnieuw worden geobjectiveerd.
- Tegelijk stellen we vast dat bij het maken van de foto over het jaar 2000 enkel rekening werd gehouden met het aantal afdelingen voor het vastleggen van de subsidie-enveloppe, en de inspanningen van het landelijk secretariaat hierin niet konden worden verdisconteerd.
- En tot slot: de feiten wijzen uit dat organisaties die voornamelijk ondersteuning geven aan lokale groepen die werken met kansengroepen (en zich dikwijls in een groei bevinden) de besparingen extra voelen. Omdat zij weinig tot geen middelen bij hun deelnemers kunnen verwerven, hangen zij veel meer af van subsidies dan sommige andere collega-verenigingen.

Een nieuwe foto

Voor de werksort **verenigingen stellen we voor een nieuwe foto te maken** op basis waarvan de subsidieverdeling wordt herijkt. Deze foto houdt best rekening met volgende elementen:

- Het aantal afdelingen of lokale groepen
- Kwaliteitsparameters voor de inspanningen van het landelijk secretariaat

- De invloed van het prioritair inzetten op afdelingen/lokale groepen met mensen uit kansengroepen

We stellen ook voor om tegelijk een systeem te voorzien waardoor het maken van dit soort foto ook op andere momenten kan worden herhaald, zodat zulke operatie in de toekomst geen decretale wijzigingen meer nodig heeft.

Over functies, rollen, kaders en hun ambities

Noem het empowerment of educatie, burgerschap of activering, grassroots of vrijwilligersgroepen,... de huidige functies in het decreet sociaal-cultureel volwassenenwerk zijn nog gloeiend actueel. Net zoals de methodiek. Kort samengevat: mensen sterker maken om het samenleven sterker te maken en vice versa. Het verbreden en verdiepen van participatie stroomt als een rode draad door dat sociaal-cultureel werk. Het is een voortdurende opdracht, een missie, een ondertoon in de activiteiten. En zo surfen deze activiteiten, de vormingen, acties en campagnes telkens op dat tikkeltje meer. Niet koken om te koken, niet roepen om te roepen, niet kennis inlepelen om te lepelen,...

Maar welke maatschappelijke tendensen drijven ons vandaag, waar staan de fundamenteën van het sociaal-cultureel werk in hun sterktes, en hoe zien we overheden hiermee omgaan...?

Om hier een bijdrage toe te leveren hebben we vijf brillen opgezet:

- ❖ Met een eerste bril gaan we in vogelvlucht over de **historiek** van het sociaal-cultureel volwassenenwerk en van de opbouw van de kaders voor deze sector.
- ❖ Voor de tweede bril vroegen we aan een externe, een journaliste (Isa Van Dorsselaer), om door allerlei materiaal te snuisteren, om gesprekken te volgen en voeren, om zich op die manier onder te laten dompelen in de sector en de praktijken. En hieruit te halen wat zij relevant vond, wat voor haar overeind bleef staan in **de relatie van de samenleving van vandaag met de sector van vandaag**.
- ❖ De derde bril beschrijft de **transities in de overheid**: het grondig verschuiven van het interbestuurlijke kader en de veranderingen binnen de administratie zelf
- ❖ Voor de vierde bril overlopen we de diverse **decreetsveranderingen** sinds 2003. We bekijken ook **het komen en gaan van organisaties**: sinds de start van het decreet verloren 49 organisaties hun erkenning en kregen 35 organisaties een erkenning.
- ❖ De laatste bril geeft het beeld over het **budgettair beleid van de afgelopen jaren**.

Diep geworteld, breed vertakt

EEN BEETJE HISTORIEK

De term “Sociaal-Cultureel Werk” (SCW) is in de jaren 50 van vorige eeuw ontstaan. Volksontwikkeling, de klassieke term voor wat we vandaag sociaal-cultureel werk noemen, bestaat echter veel langer. De oorsprong is terug te voeren tot het verlichtingsdenken van de 18de eeuw. De oprichting van de Nederlandse ‘Maatschappij tot Nut van ‘t Algemeen’ (1784) past volledig in dat kader. Deze ‘Maatschappij’ inspireerde ook een aantal Vlaamse intellectuelen in het nog jonge, voornamelijk op Franstalige leest geschoeide België. De verbinding tussen “Volksverlichting” en Vlaamse ontvoogding leidde in 1851 tot oprichting van het Willemsfonds, de eerste Vlaamse cultuurstichting ter bevordering van Vlaamse taal en literatuur. Toen het Willemsfonds in 1862 voor vrijzinnigheid koos, gaf dit aanleiding tot oprichting van het “rechtzinnig katholieke” Davidsfonds in 1875. Net als de drie andere cultuurfondsen (Masereelfonds, Vermeylefonds en het Rodenbachfonds) zijn deze organisaties vandaag nog springlevend.

De 19e eeuw was tevens het tijdperk van de eerste industriële revolutie, met als direct gevolg landvlucht en proletarisering van de arbeidersmassa. In een klimaat van grote maatschappelijke spanningen, zag in 1885 de Belgische Werklieden Partij het levenslicht. In het kielzog daarvan ontstonden coöperatieven, volkshuizen, muziek- en toneelverenigingen en socio-culturele organisaties als de “Centrale voor ArbeidersOpvoeding” en de “Socialistische Vooruitziende Vrouwen”, vandaag nog steeds actief als VIVA-SVV. In de periode tussen beide wereldoorlogen verschijnen nog tal van organisaties ten tonele: de Arbeiderstoeristenbond, de Kristelijke Arbeidersvrouwengilden, de Katholieke Werkliedenbond, het Nationaal Christelijk Middenstandsverbond, de Vlaamse Toeristenbond, enzovoort. In het jeugdwerk vonden gelijkaardige ontwikkelingen plaats. Denk maar aan het scoutisme, de KAJ, Don Bosco, et cetera.

Laboratoriumfunctie

De vaststelling van ongelijke kansen op “cultuurparticipatie” was en is nog steeds een belangrijk motief. Aanvankelijk was er vooral oog voor de arbeidersklasse. Later

werd men specifiek, met oog voor “doelgroepen” die om financiële of sociale redenen minder participeren: vrouwen, mindervaliden, mensen in kansarmoede, mensen van etnisch-cultureel “andere” afkomst.... “Democratisering van cultuur”, participatie werden belangrijke doelstellingen.

Het valt op hoe al deze initiatieven **gedragen werden door “initiatief van onderop”, geruggensteund door een zich steeds meer professionaliserende landelijk kader.** Dit maakt tot op de dag van vandaag nog steeds de kracht uit van het sociaal-cultureel werk. Het is een constante in haar geschiedenis: organisaties houden de vinger aan de pols en veranderen mee met de samenleving. Sterker nog: vaak ontstaan in haar schoot vernieuwende initiatieven die hun tijd vooruit zijn (de zogenaamde laboratoriumfunctie).

Kritisch burgerschap door levenslang leren

Met nieuwe tijden kwamen nieuwe uitdagingen. Tijdens de jaren '50 en '60 zagen ook tal van vormingsorganisaties het licht: de eerste zogenaamde ‘volkshogescholen’, Stichting Lodewijk De Raet, Ryckevelde, Elcker-ik, et cetera. Dit was immers het tijdperk van de na-oorlogse mondiale inspanningen om mensen aan te zetten tot **kritisch burgerschap door levenslang en levensbreed leren.** Er was zowel aandacht voor persoonsgerichte, als voor maatschappijkritische vorming. Dit is een rol die hedendaagse Vormingplus-centra en landelijke vormingsinstellingen nog steeds met verve opnemen.

Tijdens de jaren '70 belanden we in het tijdperk waarin de Vlaamse (culturele) autonomie steeds meer vorm krijgt. Tal van decreten werden geschreven ter ondersteuning van de verschillende sociaal-culturele werkvormen. **Essentieel hierin was de grote mate van inhoudelijke vrijheid die de overheid aan organisaties liet:** de overheid maakt middelen vrij voor sociaal-cultureel initiatief, maar houdt zich inhoudelijk op de vlakte. Ook vandaag ervaart de sector dit nog steeds als een fundament voor een goed sociaal-cultureel beleid.

Nieuwe uitdagingen

Deze periode - de vroege jaren zeventig - werd ook gekenmerkt door een stevige economische crisis, die een grote impact had op tewerkstelling. Onder de vleugels van sociaal-cultureel werk **ontstonden tal van initiatieven** die later zouden worden verzelfstandigd, denk maar aan samenlevingsopbouw en basiseducatie. Een treffend voorbeeld van de laboratoriumfunctie van het sociaal-cultureel werk.

De jaren tachtig werden gekenmerkt door budgettaire spanningen, mede door een explosieve groei van de sector. De **legitimeringsvraag** werd luidop gesteld. De sector kwam met antwoorden (het project ‘Nieuwe Uitdagingen’) die slechts ten delen door het beleid werden opgepikt. Sector en overheid zochten naar oplossingen via nieuwe structuren en financieringsvormen. Dit leidde in 1995 tot enkele nieuwe decreten. De migrantenfederaties - tegenwoordig spreken we van de etnisch-culturele federaties -

kregen op die manier voor het eerst een plaats in de regelgeving. Met hun 1600 afdelingen spelen ze inmiddels een essentiële rol als maatschappelijke **bruggenbouwers**.

Empowerment

Een rijke geschiedenis dus, die tot op de van vandaag voortleeft: tal van organisaties met diep reikende historische wortels zijn er immers **in geslaagd hun emancipatorisch streven van toen (vandaag zouden we spreken over empowerment) een hedendaagse en relevante invulling te geven**. De huidige diversiteit in en van het sociaal-cultureel werk vindt dus grotendeels zijn oorsprong in de ontwikkelingen in de 19e en begin 20e eeuw. Het heden als “spiegel” van het verleden.

De aanloop naar het huidige decreet van 4 april 2003 ‘betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk’ werd al eind jaren ‘90 genomen. De beleidsnota van minister Anciaux wekte heel wat discussie op. In 2001 volgde een zogenaamde bouwstenennota die uiteindelijk uitmondde in het decreet van 2003. In toenmalige beleidsteksten werd de klemtoon gelegd op **emancipatie van kansengroepen** en **nieuwe vormen van engagement**. Ze verwezen naar een aantal maatschappelijke tendensen die hun invloed uitoefenden op de sector: ontzuiling, de toenemende individualisering, de opkomst van nieuwe kansengroepen en de veranderende positie van het sociaal-cultureel middenveld. Het decreet van 4 april 2003 moest de mogelijkheid bieden hierop in te spelen.

Kwaliteit en beleidsdialoog

Het decreet van 4 april 2003 wilde dus inspelen op een aantal tendensen die sinds de jaren ‘90 de kop opstaken in het sociaal-cultureel werk: denk ook maar aan begrippen als integrale **kwaliteitszorg** met expliciete aandacht voor beleidsplanning, **interculturaliteit**,

Het decreet op het sociaal-cultureel volwassenenwerk (2003) en de opeenvolgende wijzigingen die hierin werden aangebracht, maken de concrete zoektocht naar een nieuwe verhouding duidelijk. Vóór 2003 werd de sector vooral gevat in kwantitatieve normen die zeer objectief en “neutraal” konden worden benaderd: het minimum aantal deelnemers, het aantal afdelingen, het aantal vormingsuren e.d. waren de enige maatstaf voor erkenning en subsidiëring. Dit zorgde voor een (te) grote afstand tussen sector en overheid. De boekhoudersbril liet geen ruimte voor inhoudelijk debat en maatschappelijke synergie. Het geweer veranderde in 2003 van schouder. Voortaan zou kwaliteit primeren. De sector meet zich opdrachten aan, de overheid investeert hier mee in én daagt uit. Via

het maken van beleidsplannen, via het screenen ervan door adviescommissies, ... De decreetswijziging in 2008 zette nog een stap verder. Naast de reguliere subsidies, zouden verenigingen en gespecialiseerde vormingsinstellingen voortaan ook extra subsidies kunnen ontvangen door te werken op beleidsprioriteiten. Deze prioriteiten zouden via **communicatieve planning** tussen sector en overheid tot stand komen. Voor de eerste maal in de decretale geschiedenis van het sociaal-cultureel volwassenenwerk zouden overheid en sector officieel een concreet gemeenschappelijk beleidstraject afleggen. Deze nieuwe aanpak zou vanaf 2011 van start gaan. Helaas staken de besparingen van de Vlaamse regering hier stokken in de wielen.

Het impliciete verhaal wordt expliciet

In 2003 ging het decreet uit van het beoordelen van beleidsplannen (door adviescommissies) als basis om te bepalen of de subsidie mocht stijgen of dalen. Bij de sociaal-culturele bewegingen ging het effect hiervan toen nog verder: deze beoordeling zou bepalend zijn voor de vraag of er überhaupt nog subsidie mogelijk was. De sector was oorspronkelijk niet happig op het schrijven en laten beoordelen van beleidsplannen. Via een tussenstation van **planlastvermindering**, is dit vandaag bij de meeste organisaties echter verworven als een winstpunt. De concrete praktijk toont aan dat een (minstens) vijfjaarlijkse, doorgedreven eigen bevraging, gevolgd door het uitzetten van een planmatig traject voor de volgende periode, de organisaties veel meer zuurstof en (zelf)vertrouwen hebben gegeven. Het impliciete verhaal werd plots expliciet, **keuzes werden scherper en meer verantwoord, een bewuste, kwaliteitsvolle aanpak won meer veld**. Het feit dat de beoordeling van de beleidsplannen niet meer het alfa en omega van de subsidiëring is, maar wel de concrete visitaties ter plekke, is een interessante oefening en wel omwille van twee redenen. Ten eerste omdat de visitatiecommissies samengesteld zijn uit ambtenaren en externe deskundigen. Dit zorgt voor een sterker gemeenschappelijk draagvlak voor de opbouw van de vaststellingen en aanbevelingen. En ten tweede omdat de visitaties een verbinding willen leggen tussen het beleidsplan en de concrete praktijk van de werking. Het plan blijft belangrijk, maar niet als een fetisj op zich.

In 2012-2013 zorgde de recentste decreetsaanpassing ervoor dat ook voor de bewegingen het globale verhaal geconsolideerd werd. Ook zij kregen het perspectief van een **duurzame subsidiëring**, althans als hun werk goed beoordeeld zou worden: een positieve eindevaluatie moest hen garanderen dat zij minstens hun subsidie konden houden en zelfs streven naar een verhoging ervan, twee opeenvolgende negatieve eindevaluaties zouden hen dan weer uit verdere decretale ondersteuning weren.

Grenzen aftasten

In het najaar van 2010 kreeg de dialogale en coöperatieve relatie met de Vlaamse overheid een deuk, en dit oor de forse en **gerichte besparingen** op de Vormingplus-centra, de etnisch-culturele federaties en de sociaal-culturele bewegingen.. De keuzes

werden veeleer budgettair-technisch verantwoord, en er ging geen inhoudelijk debat aan vooraf. De naschokken lieten zich voelen in het parlement, waar –tot en met in de plenaire vergadering- hevige debatten woedden. De decretale aanpassingen voor deze werksoorten en de inhoudelijk gesprekken die later volgden, waren dan weer zichtbare getuigen dat dialoog tussen overheid en sector wél tot goede afspraken kan leiden. Maar de impact van de besparingen bleef wegen.

De opeenvolgende besparingen sinds 2010 en het feit dat de cultuuroverheid onvoldoende gewapend was om ook de perifere maatregelen (versmallen van het toepassingsgebied van de opleidingscheques, fiscale problematieken,...) het hoofd te bieden,... : ze zorgden niet alleen voor zenuwachtigheid en onrust in de sector, maar maakte meteen ook duidelijk dat **we het heft van de toekomst meer in eigen handen moesten nemen**: constructieve en fundamentele voorstellen doen, debat aanzwengelen, samen met de administratie en het steunpunt de vele en diverse realiteiten van de sector in beeld brengen,...

Het decreet staat nog op **stevige fundamenten**, zo ervoer de sector bij een inventarisatie en in de gesprekken daarover, maar de grenzen van 2003 zijn niet meer dezelfde als die van een decennium later. Het spanningsveld rond subsidieverhoudingen, de meer hybride organisatievormen en praktijken, de veelheid én diversiteit aan methodes om met lokaal initiatief om te gaan, de aantrekkelijkheid van het decreet (vooral wat de werksoort bewegingen betreft) voor tal van organisaties, de grenzen van de planlasten in relatie tot hun effectiviteit en efficiëntie,... : het huis mocht er zijn, maar de binnenmuren, vensters en deuren verdienden enkele ingrepen, zo vond de sector.

In aanloop naar de verkiezingen van 2014 werd al duidelijk dat een decreetsevaluatie legitiem was. Het regeerakkoord maakte duidelijk dat deze er zou komen én dat dit vanuit een ambitieus geloof in het sociaal-cultureel werk zou gebeuren: *“Het belang van sociaal-cultureel werk in Vlaanderen en Brussel kan niet onderschat worden. Verenigingen, bewegingen en vormingsinstellingen brengen mensen bij elkaar en werken op een actieve en creatieve manier aan gemeenschapsvorming en zelfontplooiing. Vrijwilligers hebben een cruciale plaats”*. Maar, zo lezen we verder, *“de sector staat voor aanzienlijke uitdagingen. Het sociaal-cultureel werk moet zijn voortrekkersrol als bruggebouwer in de samenleving bevestigen. We houden rekening met de gewijzigde en zeer diverse vormen waarop de Vlamingen zich tegenwoordig maatschappelijk engageren en hun actuele vragen naar niet-formele educatie en vorming”*. En dus werd dit het beleidsperspectief

waar de regering invulling aan wilde geven: *“We bieden actoren met landelijk karakter voldoende flexibiliteit om hierop in te spelen, bevestigen het belang van het efficiënt aanwenden van overheidsmiddelen en expliciteren de functies inzake vorming, opleiding en leernetwerken. We versterken de sociaal-culturele sector, zodat deze kan blijven zorgen voor ontmoeting, ontspanning, gemeenschapsvorming, zelfontplooiing, sociale innovatie en creatief denkvermogen”.*

In het parlement dook het sociaal-cultureel volwassenenwerk sindsdien ook geregeld in debatten op. Het ging hierbij geregeld over het bestuurlijk management van het decreet: de in- en uitstroom, over meer efficiëntie, over budgettaire beheersbaarheid,... We konden ons niet van de indruk ontdoen dat er te dikwijls een perceptiekloof tussen “oud” (lees: binnen het decreet) en “nieuw” (lees: buiten het decreet) ontstond, waarbij de voorbeelden van “nieuw” dan nog dikwijls praktijken waren die vandaag al door het decreet worden gevat, met de steeds weerkerende Repair Cafés als lichtend voorbeeld. **Deze anekdotiek maakt het gesprek niet eenvoudiger**, want elke voorbeeld heeft een tegenvoorbeeld. En zo zou alleen maar de kloof in de gesprekken vergroten, wat niet de bedoeling kon zijn.

Uitgaan van ambities, zo zegde de sector, dus. Want de tijdsgeest is er rijp voor. Overheden stellen hun rol in vraag, burgers zetten zich actiever samen in duurzame en tijdelijke verbanden, Vlaanderen heeft hierin een sterke traditie en stevige fundamenten, en... dus kan uit de verbinding van deze tendensen ongetwijfeld een sterker en meer gedragen verhaal ontstaan, intern en extern.

Reconversie met effecten

“Het decreet gaf ontegensprekelijk nieuwe impulsen aan de sector. Soms minder zichtbaar voor het blote oog van de toevallige passant, is de noeste arbeid van de binnenhuisarchitecten. Bestaande kamers krijgen een grondige beurt, met respect voor de historische steunmuren. Deze operatie gaat om meer dan om een lik verf: tussenmuren worden uitgebroken, nieuwe kamers zien het licht en ... vooral de aansluiting van binnen met buiten wordt transparanter en meer uitnodigend.

De effecten van deze timmerwerken worden steeds meer zichtbaar: dit uit zich niet alleen in het verrassende en inspirerende samenspel tussen sociaal-culturele en andere organisaties, maar ook in de steeds groter worden diversiteit van mensen die het grote huis aandoen”. *[BRON: Niet de kers op de taart]*

De reconversie van de sector had wel degelijk effect: dat tonen de cijfers van Boekstaven aan. De deelname aan verenigingsactiviteiten nam toe, de vormingen van de instellingen trokken meer deelnemers en de output bij de Vormingplussen nam jaar na jaar toe. Verenigingen slagen er in nieuwe vormen van engagement en gemeenschapsvorming te capteren, de etnisch-culturele federaties bouwen aan gemeenschappen in allesbehalve evidente contexten.

De sector is op dit moment de 'vrije' sector-bij-uitstek die mee aan het roer staat van het hedendaagse, cultureel diverse Vlaanderen. En zo zet het "eeuwenoude" verhaal van activering, emancipatie en het (her-)vormen van gemeenschappen zich nog steeds door in een hedendaags perspectief. Algemeen kunnen we stellen dat het sociaal-cultureel werk aan zelfvertrouwen wint.

Door mensen als deelhebbers, en niet louter als deelnemers te benaderen, biedt het sociaal-cultureel werk een context waarin emancipatie kan gedijen. Hierin zit een kernwaarde van het SCW. Structuren blijven zich op deze manier aanpassen aan mensen. Deze vrijplaatsen van ontmoeting, van het binnen of buiten de band springen, van samen bouwen aan vertrouwen en zelfvertrouwen,... is een ontzettend belangrijk maar zeer fragiel gegeven. Dit kan moeilijk worden gevat in gewenste in- en uitstroomcijfers, in formele processen... in, juist ja, in een instrumentele relatie.

[Bronnen: Canon sociaal-cultureel werk (website), Sociaal-cultureel en educatief werk (Kluwer), Spoor zoeken (Socius), Niet de kers op de taart (Bart Caron-Dirk Verbist)]

Een (eigen-)zinnige, actuele invulling

Voor de tweede bril om naar functies, rollen, kades en hun ambities te kijken vroegen we aan een externe, een journaliste (Isa Van Dorsselaer), om door allerlei materiaal te snuisteren, om gesprekken te volgen en voeren, om zich op die manier onder te laten dompelen in de sector en de praktijken. En hieruit te halen wat zij relevant vond, wat voor haar overeind bleef staan in de relatie van de samenleving van vandaag met de sector van vandaag.

Dit kwam uit haar pen voort. We nemen het op in deze bundel. Soms zouden we het misschien zelf wat anders hebben gezegd, soms zouden we zelf andere zaken sterker naar voor hebben laten komen en andere minder sterk,... Maar dit maakte voor ons dit gedachten-experiment juist zo zinvol.

Deze omgevingsanalyse spreekt immers niet vanuit de buik van het sociaal-cultureel werk, maar vanuit de buik van de samenleving. En juist daarom denken we dat de tekst ook kan bijdragen tot het gesprek over functies, rollen en kaders.

Te midden van uitdagingen en in een taal van nu.

Het kille denken voorbij

Het beeld dat de “markt het doet en de overheid het regelt” heeft de jongste jaren aan vertrouwen ingeboet. Er is een tegenbeweging op gang gekomen, die zich steeds nadrukkelijker en complexlozer manifesteert. Mensen zoeken andere manieren om zich te verhouden tot de wereld dan als consument en klant.

Overall in Vlaanderen duiken initiatieven op rond consudelen en repairshops, die het huidige consumptiepatroon – kopen, gebruiken, weggooien – op zijn kop zetten. Computergebruikers die zich niet langer gegijzeld willen voelen door grote softwareleveranciers, schakelen over op open-source-software die iedereen naar eigen inzicht mag aanpassen. In fablabs kunnen mensen gratis gebruik maken van 3D-printers om eigen producten te creëren en te fabriceren, op voorwaarde dat ze hun kennis delen met anderen in plaats van haar jaloers te bewaken met patenten. Terwijl jongeren in een niet zo ver verleden hun eerste spaarcenten in een eigen wagen – mijn auto mijn vrijheid – stopten, zijn er steeds meer die niet eens een rijbewijs halen nu ze zien hoe deze vrijheid vooral files op haar weg vindt.

Al deze initiatieven hebben één ding gemeen: in de keuzes die mensen maken voor hun leven en hun omgeving, primeren opnieuw waarden als duurzaamheid, solidariteit, gemeenschapszin. Mensen zoeken – afhankelijk van hun ideologische overtuiging – een tegengewicht of een alternatief voor of een aanvulling op het dominante marktdenken. Het sociaal-cultureel werk is bij uitstek de sector waar waarden de voedingsbodem en de leidraad zijn. Wij zijn niet de sector van het BNP, het bruto nationaal product, maar van het BNG, het bruto nationaal geluk. Nu de samenleving in die richting zwenkt, heeft onze sector de wind in de zeilen.

De boel bij elkaar houden

Maar welke waarden koesteren we dan als gemeenschappelijk? Individualisering, ontzuiling, globalisering en migratie hebben onze samenleving superdivers en heterogeen gemaakt, met onnoemelijk veel verschillen in attitudes, waarden en normen. Wat houdt een samenleving als deze samen? Wat verbindt mensen? “De boel bij elkaar houden.” Dat antwoordde de toenmalige burgemeester van Amsterdam Job Cohen, toen hem gevraagd werd hoe hij zijn functie zag. Het is, in een notendop, ook wat sociale cohesie is. Sociale cohesie draait om onderlinge solidariteit, het gevoel van verbondenheid met een groter geheel.

Zonder zich te verliezen in steriele ‘vroeger-was-het-beter’-logica identificeren sociale wetenschappers **sociale cohesie als het belangrijkste maatschappelijke probleem van deze tijd**. Ze maken zich zorgen over de toenemende polarisatie, de kloof tussen bevolkingsgroepen- en lagen, tussen arm en rijk, tussen wit en gekleurd, tussen nieuwkomers en oudkomers, tussen overtuigingen. Veel mensen leven langs elkaar heen, in de behaaglijke cocon van de eigen groep, en handelen vanuit veronderstellingen in hun relaties met anderen. Onderzoeken en enquêtes leggen een gebrek bloot aan

Sociaal-cultureel werk heeft vooruitgeschoven posten in het maatschappelijk debat. Vanuit die positie brengt het ook nieuwe verbindingen tot stand en zorgt het voor nieuw bindweefsel.

tolerantie voor en solidariteit met wie niet tot die groep behoort. Slechts de helft van de Vlamingen heeft vertrouwen in de medemens. 39 procent vindt mensen met een migratieachtergrond een bedreiging voor onze cultuur. Een op de vier Vlamingen vindt dat wie ziek wordt door zijn levensstijl, zelf maar moet opdraaien voor de medische kosten – ook al is aangetoond dat een ongezonde levensstijl vaker samengaat met een lagere socio-economische status.

In zo een klimaat is er behoefte aan organisaties die mensen verenigen en met elkaar in gesprek helpen gaan. Het sociaal-cultureel

volwassenenwerk brengt mensen samen – **bonding** – en versterkt zo het bestaande bindweefsel. Tot in elke uithoek van Vlaanderen en Brussel zijn meer dan 2 miljoen mensen actief als lid van een vereniging, als deelnemer in een volkshogeschool of vormingsinstelling, als actievoerder of sympathisant bij een beweging. Sociaal-culturele organisaties zijn ingebed in een fijnmazig netwerk van 14.000 lokale afdelingen. Het sociaal-cultureel werk is een kleurrijke mozaïek op het vlak van ideologie, thematiek, aanpak, achtergrond. Op diverse niveaus en thema's hebben wij daardoor vooruitgeschoven posities in het maatschappelijke debat. Vanuit die positie brengt het sociaal-cultureel volwassenenwerk ook nieuwe verbindingen tot stand – **bridging** – en zorgt het voor nieuw bindweefsel. Het helpt groepen naar buiten te treden en elkaar te vinden rond gedeelde waarden zoals solidariteit, diversiteit, inclusie en rechtvaardigheid.

Sociaal-culturele organisaties zorgen, volgens onderzoek van Mark Elchardus, zo voor meer vertrouwende, democratische en betrokken burgers. Mensen komen er samen in groep en dat is de sociale lijm in een wijk of een gemeente. Maar onze landelijke organisaties spelen ook inhoudelijk in op samenlevingsproblemen, werken daar mee oplossingen voor uit en gidsen hun lokale afdelingen daar in. Sociale cohesie is dus geen toevallig effect van onze activiteiten; onze sector is een instrument voor de bevordering ervan. De Vlaamse overheid benadrukt zelf het belang van het sociaal-cultureel werk voor de sociale cohesie, maar in de praktijk kijkt ze vaak over de expertise van de sector op dit vlak heen. Denk maar aan het deradicaliseringsdebat en de etnisch-culturele federaties. Hoe in dialoog gaan, hoe mensen van verschillende achtergronden, levensbeschouwingen en overtuigingen met elkaar in contact brengen, hoe een religieuze identiteit vormgeven in deze samenleving – deze expertise zit in onze sector, die meerwaarde kunnen wij bieden.

Sociaal-culturele organisaties zijn bruggenbouwers, en dat geldt niet in het minst voor de etnisch-culturele federaties en verenigingen. Mensen met een migratieachtergrond die lid zijn van een zelforganisatie, beheersen beter het Nederlands, beschikken over meer praktische vaardigheden, hebben meer zelfvertrouwen en een grotere kennis van de samenleving. Deze organisaties bevorderen dus de sociale cohesie en ze doen dat zo goed dat ze gebukt gaan onder een hele reeks verwachtingen, bovenop wat het decreet op het sociaal-cultureel volwassenenwerk van hen vraagt. Vragen van overheden over beleidsparticipatie, van sociale en maatschappelijke voorzieningen voor samenwerking, ontmoeting en interculturalisering. Vragen die niet zelden geen rekening houden met **de draagkracht van deze etnisch-culturele verenigingen**, noch met hun opdracht en focus. Ze zijn overbevraagd en – ook financieel – ondergewaardeerd, terwijl ze zich als kleine, jonge organisaties vaak al in een financieel en budgettair kwetsbare situatie bevinden. Dezelfde vaststelling geldt ook voor andere sociaal-culturele organisaties die werken met, voor en door kansengroepen.

Nog steeds is het niet voor iedereen evident om deel te nemen aan het (sociaal-)culturele leven in Vlaanderen. Het matthëuseffect is hardnekkig, kansengroepen vallen, ondanks

inspanningen van het middenveld, nog te vaak uit de boot. Met een aantal initiatieven, waaronder het participatiedecreet, wenst de Vlaamse overheid dit te verhelpen en het sociaal-cultureel werk heeft op dit vlak veel expertise in huis. **Voor ongeveer 40 procent van de erkende sociaal-culturele organisaties behoort het werken met, voor en vanuit kansengroepen zelfs tot hun kernopdracht.** Deze expertise beperkt zich ook niet tot het bereiken van en werken met doelgroepen. De organisaties kennen de drempels die deze mensen ervaren. Zij kunnen bruggen slaan en zo de sociale cohesie bevorderen. Het beleid zou er goed aan doen die expertise ten volle te benutten, om niet steeds opnieuw het warme water te hoeven uit te vinden.

Iedereen aan boord

Veertig procent van de erkende sociaal-culturele organisaties werkt dus met kansengroepen. Maar deze doelgroepen zijn niet de enige die rugdekking kunnen gebruiken in deze razendsnel evoluerende maatschappij. Oude zekerheden staan op losse schroeven. Ook in het dagelijkse leven sijpelen maatschappelijke uitdagingen als globalisering, vergrijzing, sociale ongelijkheid en superdiversiteit binnen. Van alle kanten worden mensen overstelpt met informatie. De technologische vernieuwing is onontkoombaar, deelname aan het maatschappelijke leven zonder digitale geletterdheid ondenkbaar. Het is dus voor wel meer mensen af en toe naar adem happen.

We moeten allemaal bij blijven, maar steeds vaker klinkt het dat we daar zelf voor verantwoordelijk zijn. Het sociaal-cultureel werk vindt dat niet en trekt al deze groepen mee door hen te emanciperen en te empoweren. Ze geven mensen en groepen de kans om competenties en vaardigheden te ontwikkelen. **Ze geven hun kracht zodat ze voor zichzelf kunnen opkomen en zelf hun leven kunnen bepalen in plaats van het bepaald te zien door anderen.** Ze helpen mensen kritisch te kijken, zodat ze zelf het heft in handen kunnen nemen en geen toeschouwer blijven, van hun eigen leven of van

Sociaal-cultureel werk is een gezamenlijke ontdekkingsreis langs nieuwe gedachten, nieuwe prikkels en nieuwe kennis. Je leert er in de werkelijkheid, niet in een kunstmatige context.

de samenleving. Zo versterkt een beweging als Onafhankelijk Leven mensen met een beperking die een persoonlijk assistentiebudget (PAB) hebben, zodat ze de juiste ondersteuning voor zichzelf kunnen vragen, of zorgt Vormingplus ervoor dat anderstaligen, dankzij het project Babelonië, gemakkelijker contacten legt met Nederlandstaligen en omgekeerd.

Dit **ingroeiend leren** is er dus op gericht om mensen de competenties te geven om te kunnen deelnemen aan de

samenleving. Als vrijwilliger of als bestuurslid van een vereniging leren mensen bij. Sociaal-cultureel werk is niet zomaar samen koffie drinken. Het is een gezamenlijke ontdekkingsreis langs nieuwe gedachten, nieuwe prikkels en nieuwe kennis. Je leert er in de werkelijkheid, niet in een kunstmatige context. De kennis wordt ontwikkeld daar waar ze nodig is, en in interactie met elkaar. **Voor dit informele en ook voor het niet-formele leren springt het sociaal-cultureel werk in het gat dat de reguliere onderwijs- en opleidingswereld soms noodgedwongen laat.** Ze spelen direct in op behoeften die bij mensen leven. Zo hebben sociaal-culturele vormingsorganisaties voor mensen met een verstandelijke beperking een praktijkgericht opleidingsaanbod uitgewerkt voor mensen met een functiebeperking. Voor deze doelgroep is er na hun middelbare school in het bijzonder onderwijs geen enkele formele opleiding die leidt naar werk. Maar iedereen heeft recht op onderwijs en moet dat recht ook kunnen uitoefenen. Het sociaal-cultureel volwassenenwerk helpt hen dit te doen.

In beleidsteksten belijdt de Vlaamse Gemeenschap het evangelie van dit levenslang en levensbreed leren. In de feiten blijft ze zwak scoren op dit vlak. In het raam van de EU2020-strategie, het tienjarenplan voor groei en werkgelegenheid, moet de deelname aan levenslang leren in 2020 15% bedragen. Het gemiddelde in de EU is nu 11,3%, Vlaanderen scoort met 7,3% nog slechter. Bovendien wordt levenslang leren te vaak verengd tot het verwerven van competenties om te kunnen meedraaien op de arbeidsmarkt. **Verwerven van kennis moet voor de overheid relevant en nuttig zijn, met andere woorden, economisch inzetbaar.** Een symptoom daarvan is het inperken van een aantal instrumenten voor onze sector, zoals de opleidingscheques. Sleutelvaardigheden om mee te kunnen op de arbeidsmarkt, leer je ook in het sociaal-cultureel volwassenenwerk: flexibiliteit, creatief denken, problemen oplossen, zelfstandig werken en levenslang leren. Kunnen deze competenties ten gelde worden gemaakt voor een baan, des te beter, maar voor onze sector is het belang van leren veel ruimer dan dat. Het is leren voor het leven.

Want empoweren betekent niet alleen mensen helpen om hun 'achterstand' in te halen, via dienstverlening, via vorming of ondersteuning. Om de rechten voor alle mensen af te dwingen moeten de krachtsverhoudingen wijzigen en dat kan een individu niet alleen. Empowerment is dus ook een tegenmacht opbouwen om de krachtsverhoudingen in hun voordeel om te buigen. Het sociaal-cultureel volwassenenwerk leert mensen daarom ook om kritisch te kijken en na te denken over alternatieven. **Via dit emancipatorische leren, dat eigen is aan het sociaal-cultureel werk, kunnen we tot maatschappelijke verandering komen.**

Brave new world

De aanhoudende economische crisis en de vergrijzing, met de stijgende kosten voor pensioenen en gezondheidszorg, hebben het debat over de kerntaken voor de overheid op scherp gesteld. De verzorgingsstaat brokkelt stukje bij beetje af. De onzekerheid over

de betaalbaarheid van voorzieningen die burgers nu voor lief nemen, groeit. Wat moet de overheid nog zelf doen, en waar moet de burger verantwoordelijkheid nemen?

Terwijl beleidsmakers hun not-to-do-lijstjes afvinken, bloeien op veel plaatsen spontaan initiatieven van gewone mensen, die de kwaliteit van hun eigen leven en die van hun directe omgeving willen verbeteren. Ze merken al langer dan vandaag dat de (lokale) overheid niet de antwoorden heeft op maatschappelijke hete hangijzers. Ze bruisen van ideeën over hoe het anders en beter kan en wachten niet op de overheid om die in gang te zetten, maar gaan zelf aan de slag in onderlinge netwerken. Deze participatiesamenleving zorgt evenwel nog voor onwennigheid. Overheid en burger zoeken hoe ze deze nieuwe relatie kunnen vorm geven.

De overheid was nog maar net gewend aan de burger als klant, terwijl die al is verveld tot co-creator. Ze verwacht nog steeds dat zij de lijnen uittekent waarbinnen de burger dan aan de slag mag gaan. In een echte participatiesamenleving worden van onderuit, aan de grassroots, dingen opgezet – of de overheid dat nu wil of niet. Zij stuurt niet, maar staat ten dienste. Deze burger als geëngageerde doe-het-zelver, die de handen uit de mouwen steekt en niet alle heil van de overheid verwacht: het is niet pas vandaag dat hij zijn hoofd boven het maaiveld uitsteekt. Het is waar de wortels liggen van het sociaal-cultureel volwassenenwerk en die dynamiek heeft het nog altijd.

De burgerinitiatieven van vandaag ontstaan in toevallige groepen, op basis van toevallige drijfveren, in het sociaal-cultureel volwassenenwerk of daarbuiten in informele structuren. Het sociaal-cultureel volwassenenwerk kent deze zelfredzame burger dus door en door. Het is daardoor goed geplaatst om instrumenten en mogelijkheden te zoeken om vorm te geven aan deze nieuwe verbindingen tussen overheid en burger. Een overheid die taken wil organiseren in samenwerking met burgers heeft nood aan sterke en stabiele lokale

Terwijl beleidsmakers hun not-to-do-lijstjes afvinken, bloeien op veel plaatsen initiatieven van gewone mensen. Het is waar de wortels liggen van het sociaal-cultureel werk en die dynamiek heeft het nog altijd.

groepen met voldoende draagkracht. Het sociaal-cultureel volwassenenwerk versterkt deze lokale groepen, welke ook hun oorsprong is.

De sector heeft een radar om grassroots initiatieven te detecteren, omdat we aansluiten op wat leeft in de gemeenschap. We kunnen mensen die blijik geven van dergelijke initiatieven een thuis te bieden en hun initiatieven verduurzamen via de sociaal-culturele methodiek. Losse initiatieven komen maar tot bloei wanneer er een zekere professionaliteit is, ook al bestaat de werking volledig uit

vrijwilligers. Beloftevolle projecten kunnen al snel ten onder gaan omdat ze te afhankelijk zijn van de lokale context, te weinig doorgroeikansen krijgen en juridisch en verzekeringstechnisch onvoldoende beschermd zijn.

Het sociaal-cultureel volwassenenwerk kan vanuit zijn expertise lokale aangesloten en niet-aangesloten groepen ondersteunen en inspireren. Het kan ook bewaken dat burgerinitiatieven niet beperkt blijven tot blanke, hoogopgeleide burgers. **Er zijn specifieke vaardigheden nodig om je te organiseren in een samenleving die meer verantwoordelijkheid legt bij de burger.** Voor een gezonde democratie is het beter dat het niet altijd mensen zijn van wie de stem het luidst klinkt die aan het woord komen.

Megafoon

Deze zelfredzame burger is de hype en de hoop van de politiek. Een burger die zorgt voor leefstraten, pop-upbars en ruilkasten. Een burger die niet zeurt maar de touwtjes zelf in handen neemt. De overheid wil burgers tot meer zelfredzaamheid en initiatief stimuleren, maar ze gaat er daarbij wel van uit dat deze burger zich met die initiatieven inschrijft in haar verhaal. Wat dan met de burger die het niet eens is met wat er gebeurt, die zijn engagement vertaalt in actievoeren, petities tekenen, alternatieven formuleren, zich politiek engageren? Die burger die wil meedenken met het beleid of dat wil bijsturen of omgooien, blijkt niet altijd even populair te zijn. Geweldloze actie met een belangrijke maatschappelijke boodschap is grondwettelijk beschermd.

Maar sociaal-culturele organisaties ondervinden dat de juridische ruimte om via de barricaden beleid en publieke opinie op andere gedachten te brengen, fors wordt ingeperkt. Op collectieve actie, die onvermijdelijk gepaard gaat met ordeverstoring, wordt gereageerd met strafvervolging, eisen tot schadevergoeding tot en met veroordelingen voor bendevorming. GAS-boetes worden gebruikt om acties in de openbare ruimte aan te pakken. Beleidsmakers scharen zich zo achter het primaat van de traditionele politiek, die de burger democratisch mag afstraffen bij elke verkiezing. Tussen twee stembusgangen door mag hij hoogstens ja/nee aanvinken als zijn mening gevraagd wordt over een afgebakend project. Dit is geen duurzame manier van burgers betrekken bij een beleid en dat strookt ook niet langer met de verwachtingen van die geëngageerde doe-het-zelver.

De participatiesamenleving heeft niet enkel de initiatiefnemende burger nodig, maar ook de protesterende burger. Het sociaal-cultureel volwassenenwerk voedt de drang om niet alleen deel te nemen aan de samenleving, maar ook om de stem te laten horen en daadkrachtig mee te werken aan oplossingen door mensen en groepen te sensibiliseren, het debat te voeden door informatie aan te reiken, hen te confronteren met tegengestelde meningen en hun eigen kritische stem te helpen ontwikkelen.

Geen maatschappelijk probleem zo klein of het wordt besproken in een vereniging, er wordt over actievoerd bij een beweging of over geïnformeerd bij een vormingsinstelling. Op die manier brengt het sociaal-cultureel werk burgers dicht bij

de politiek. En dat is nodig. Als op een na meest onderschatte probleem zien sociale wetenschappers (een gebrek aan) actief burgerschap en democratisch draagvlak. Er is volgens hen meer nood aan burgers die verantwoordelijkheid opnemen en de straat optrekken om te protesteren. Het sociaal-cultureel volwassenenwerk stimuleert dit kritische geluid. Het geeft mensen die hetzelfde denken en willen een forum via campagnes, petities en vormen van directe actie. Sociaal-culturele organisaties worden zo de facilitator van het democratische proces en de waakhonden ervan, maar ook de stabilisator. Ze kunnen onvrede kanaliseren. Ze kunnen pacificeren, sommige beleidsbeslissingen legitimeren en die breder uitdragen, via initiatieven die inspelen op een beleid.

Elke samenleving produceert haar ongelijkheid. Dus moet het steeds mogelijk zijn om de bestaande orde te bestormen en bestaande wetten, regels en praktijken uit te dagen om gelijkheid voor iedereen te bewerkstelligen. Een onafhankelijk middenveld, dat tegenstand en tegenspraak organiseert, dat andere geluiden laat horen, dwingt de overheid om die kritiek te incorporeren in haar beleid en het steeds beter te doen voor haar burgers. De vrijplaats van het decreet sociaal-cultureel volwassenenwerk biedt organisaties die vrijheid om te schuren.

Engagement onder druk

Dit engagement in de sociaal-culturele organisaties steunt op de inzet van vele duizenden vrijwilligers, elke dag weer. Vrijwilligerswerk heeft positieve effecten, zowel voor de vrijwilliger als voor de samenleving. Vrijwilligers verwerven sociaal kapitaal waarmee ze hun positie kunnen versterken. Op maatschappelijk niveau zorgen vrijwilligers er mee voor dat het vertrouwen en de verbondenheid onder de bevolking toeneemt en de sociale cohesie en de democratie versterkt worden.

De vrijwilliger aantrekken, motiveren en behouden is een kopzorg voor vele organisaties, maar onze sector blijft ook aantrekkelijk voor de vrijwilliger nieuwe stijl. Dat weerspiegelt zich –globaal gezien- in de cijfers.

Elders klinkt misschien (te gemakkelijk) de klacht dat mensen minder bereid zijn om zich te engageren. Dat is niet wat wij vaststellen, zoals hierboven ook blijkt. Wij zien een grote behoefte van veel mensen om verandering teweeg te brengen, in hun eigen straat, hun eigen wijk, hun eigen gemeente. Alleen is de manier waarop mensen zich willen engageren, veranderd. Iedereen jongleert met overvolle agenda's, waar baan, gezin, vrienden, vrije tijd en sociale verplichtingen vechten om een plekje. Individuen zijn vandaag de dag bovendien minder

geneigd om in het totaalplaatje van een organisatie te stappen en zich er volledig mee te identificeren. Ze associëren zich met een bepaald thema, met een specifiek project, vaak in verschillende organisaties tegelijkertijd, maar vaak voor korte duur en voor specifieke taken. Hun engagement is flexibel en voorwaardelijk. Naast de oude en vertrouwde manieren van werken ontstaan tal van spontane, informele, vaak kortdurende acties door vrijwilligers, voorbeelden van sterke sociaal-culturele praktijken zoals we hierboven al zagen.

Deze vrijwilliger aantrekken, motiveren en behouden is een kopzorg voor vele organisaties, maar onze sector blijft ook aantrekkelijk voor de vrijwilliger nieuwe stijl. Verenigingen hebben de voorbije beleidsperiode hun vrijwilligersbeleid aangepast zodat de 'traditionele' vrijwilliger er zich thuis blijft voelen, maar ook de nieuwe, ad-hocvrijwilliger er zijn draai vindt. En dat weerspiegelt zich -globaal gezien- in de cijfers. De sociaal-culturele sector kan rekenen op de inzet van zo'n 200.000 vrijwilligers. Dat is een vijfde van het Vlaamse totaal aan vrijwilligers.

Het aantal vrijwilligers die in de 14.000 lokale afdelingen, ondersteund door professionals, de boel doen draaien, blijft jaar na jaar stabiel. Het aantal bestuursvrijwilligers die een (duurzaam) engagement opnemen voor de werking van een lokale afdeling, daalt wel, omdat mensen zich niet minder maar anders inzetten. Terwijl bestuursvrijwilligers vroeger vaak voor het leven verknocht waren aan één functie in het bestuur van hun organisatie, zien we nu vrijwilligers vooral kiezen voor een inhoudelijk engagement, en van daaruit wisselende rollen opnemen, vaak in functie van een bepaald project.

Het engagement laat zich minder strak aflijnen, maar is daarom niet minder oprecht of aanwezig. Een aantal types van verenigingen wordt bijvoorbeeld vaak bezielt door één of twee trekkers uit de gemeenschap die andere vrijwilligers rond zich verzamelen en hen aansturen, eerder dan door een rist bestuurders.

Toch staat al dit vrijwillige engagement ook onder druk, want aan vrijwilligerswerk worden steeds meer eisen gesteld. Vrijwilligerswerk in het sociaal-cultureel werk is niet ingebouwd – het zijn dus geen vrijwilligers die aanvullende taken uitvoeren in een organisatie waar vooral beroepskrachten actief zijn, die deze vrijwilligers ook aansturen. **Het is autonoom vrijwilligerswerk, waarbij de organisatie grotendeels gedragen wordt door hun inzet en engagement. Maar de eisen op dit vlak liggen steeds hoger.** Vrijwilligers moeten over steeds meer kennis en vaardigheden beschikken om succesvolle activiteiten te organiseren. Ze moeten rekening houden met een wirwar aan juridische en administratieve reglementen. Ze moeten de financiën op orde houden en andere vrijwilligers aansturen. Deze 'professionalisering' van het vrijwilligerswerk verhoogt de drempel tot deelname voor bepaalde bevolkingsgroepen.

Wil de overheid dus het sociaal kapitaal versterken, dan moet ze oog blijven hebben voor laagdrempelig vrijwilligerswerk met voldoende omkadering.

Vrijwilligers hebben behoefte aan ondersteuning en vorming, maar de vrijwilligerswerking staat onder druk door besparingen. Verenigingen moeten acties afbouwen door de besparingen. En dan is er de Vrijwilligersacademie, die ook deze vorming en ondersteuning biedt en die wordt gedragen door provincies en Vormingplus-centra. Maar de Vormingplus-centra kregen tot 35% minder Vlaamse subsidies in vijf jaar tijd en door de interne staats Hervorming zullen de middelen op provinciaal niveau na volgend jaar verdwijnen.

Voorts stellen we de voorbije jaren een vervuiling van het begrip vrijwilligerswerk vast. Vrijwilligers worden steeds meer geïnstrumentaliseerd: het activeringsbeleid van de overheid, de vermaatschappelijking van de zorg, met het idee van een gemeenschapsdienst voor werklozen, de vrijwilliger die door de overheid gebruikt wordt als een goedkope werkracht om de besparingen, bijvoorbeeld in de zorg, te compenseren.

Incubator van vernieuwende ideeën

Taaie vraagstukken, noemen onze noorderburen ze. We houden het hier in Vlaanderen op het minder plastische 'maatschappelijke uitdagingen'. Het maakt ze er niet kleiner om. Armoede. Klimaatverandering. Grondstoffentekort. De financiële en economische crisis. Superdiversiteit. Vergrijzing. Leefbare steden. Complexe problemen waarop nieuwe antwoorden nodig zijn die vastgeroeste denkpatronen doorbreken. Het schreeuwt om sociale innovatie. Iedereen heeft de mond vol van sociale innovatie, ook de Vlaamse overheid. **De Vlaamse regering zette enkele jaren geleden het licht op groen voor de Sociale Innovatiefabriek**, waarmee ze het belang van sociale innovatie en de rol die het middenveld daarin speelt, erkent.

Het sociaal-cultureel werk experimenteert vanuit een behoefte aan systeemverandering. Het fungeert als sleepboot voor de mammoettankers van grote instellingen.

Het middenveld, de sociaal-culturele sector, kan op het vlak van vernieuwend werken aan maatschappelijke uitdagingen inderdaad een stevig palmares voorleggen. Dag in dag uit gaat het sociaal-cultureel werk aan de slag met maatschappelijke uitdagingen. **Omdat onze organisaties dichtbij de mensen staan en van de mensen zijn, detecteren ze – vaak sneller dan anderen – maatschappelijke behoeften.** Ze hebben het talent om nieuwe netwerken op te sporen, ruimte te geven en in te bedden. Al doende werken ze vernieuwende oplossingen uit, gedreven als ze zijn door hoe de samenleving er volgens hen zou moeten uitzien.

Het sociaal-cultureel werk experimenteert dus vanuit een behoefte aan systeemverandering. Het fungeert vaak als sleepboot voor de mammoettankers van grotere instellingen zoals onderwijs of welzijn. Van onderuit borrelen nieuwe methodes en concepten op, die dan uitwaaiëren. Met andere woorden: sociale innovatie zit in de diepste vezels van het sociaal-cultureel werk. Zoveel dingen komen uit zijn koker: basiseducatie, ouderraden op school, wereldwinkels, alternatieven voor de klassieke bankenwereld.

Het innovatieve karakter ervan wordt echter niet altijd zo (h)erkend, of pas veel later. Innovatie wordt namelijk vaak verengd tot technologische ontwikkelingen. Ook in het sociaal-cultureel volwassenenwerk zelf wordt innovatie soms nog te veel gezien vanuit het dominante economisch gedreven, marktgerichte discours: nieuwe doelgroepen en werkvormen en hippe methodes. Innovatie betekent echter niet altijd dat je iets nieuws uitvindt. **Ook gekende en vertrouwde methodes zoals verenigen en coöpereren, die hun deugdelijkheid bewezen hebben maar die rond een hedendaags thema ingezet worden, leiden tot vernieuwende praktijken.**

Het ontstaan van nieuwe sociaal-geëngageerde groepen die werken volgens de principes van het sociaal-cultureel werk, is het beste bewijs van sociaal-culturele innovatie. Maar het middenveld zelf is te bescheiden en staat vaak huiverachtig tegenover marketingtechnieken om zijn potentieel in de kijker te zetten. Overheden – en soms ook bedrijven – hebben er bovendien een handje van weg om ideeën over te nemen zonder de bedenkers ervan in de bloemetjes te zetten. Niemand ziet dan nog dat de kiemen gezaaid zijn in onze sector. Onze succesverhalen worden overgenomen door overheid en markt, maar ze zijn daar niet ontstaan, wel in de ruimte ertussen, in die vrijplaats van het decreet op het sociaal-cultureel volwassenenwerk.

Vrijplaats voor experiment

Innovatie als deze heeft namelijk tijd en vrijheid nodig. Sociaal-cultureel werkers moeten vertrouwen en ruimte krijgen om te experimenteren, zonder meteen te worden afgerekend op een mislukking. Niet elk experiment kan een onmiddellijk zichtbaar en bruikbaar resultaat opleveren. Ze moeten op zoek kunnen gaan naar minder evidente partners, ook in de markt. Steeds meer ondernemingen willen namelijk maatschappelijk verantwoord ondernemen en dat schept kansen.

De overheid kan het zich niet veroorloven om deze innovatiemotor links te laten liggen, want de innovatiekracht van geëngageerde burgers en hun organisaties kan haar problemen helpen aan te pakken waarvoor ze zelf niet over de kritische massa beschikt. **Ze moet zorgen voor een wettelijk en beleidskader dat ruimte creëert voor experiment. Zo een vrijplaats is een voorwaarde om tot innovatie te komen en ze bestaat: het decreet-sociaal cultureel werk.** Een sociaal labo waar de huidige denk- en beleidskaders worden uitgedaagd en op hun kop gezet.

Helaas staat deze ruimte vandaag voor vele sectoren onder druk door besparingen en door de instrumentalisering vanwege de overheid. Het vastleggen van regels waaraan een gesubsidieerde organisatie moet voldoen is evident. 'Meten is weten' is een bestuurlijke noodzaak. Het levert het bewijs van goed besteed geld en gerealiseerde beleidsambities. Met subsidies erkent de overheid de toegevoegde waarde en het publieke belang van maatschappelijke middenveldorganisaties. Maar ze wil daarvoor een zekere loyaliteit in de plaats. Overinstrumentalisering loert om de hoek. Voor de overheid zijn de organisaties van het middenveld steeds meer gewoon een verlengstuk van haar beleid: het krijgt subsidies om zijn creativiteit en expertise ten dienste stellen van de keuzes die de overheid gemaakt heeft. Middenveldorganisaties zien hun autonomie en speelruimte zo ingeperkt en worden herleid tot onderaannemers. Zo zagen we de voorbije jaren de integratie- en inburgeringssector verdwijnen onder de steriele stolp van het nieuwe inburgerings- en integratiedecreet. Maar een goed werkende democratie heeft weerstand en frictie nodig. Ze zoekt naar buitenstaanders, sparring partners, om nieuwe ideeën te toetsen. Het decreet op het sociaal-cultureel volwassenwerk is zo een vrijplaats geworden. Een van de enige decreten waar organisaties vooral beoordeeld worden op hun manier van werken en niet op hun manier van denken, op de manier waarop ze expertise opbouwen over hun thema, mensen bereiken en de maatschappij ten goede proberen te veranderen.

De wijkplaats heet 'Cultuur', maar binnen het sociaal-cultureel werk vinden mensen en organisaties een ruimte om zich te buigen over alle mogelijke maatschappelijke thema's, los van beleidsbrieven en dogma's. Een organisatie als

Via onze organisaties vinden onze visie en aanpak van maatschappelijke problemen hun weg naar de rest van de wereld. Vlaamse grassrootsprojecten vormen nu al vaak de motor voor verandering buiten de grenzen.

Fairfin zou maar moeilijk subsidies vangen louter op basis van haar thema. Hoort ze bij Financiën? Justitie? Nee, Cultuur. Alleen daar kan ze ongehinderd experimenteren met nieuwe financieringssystemen. Erkende sociaal-culturele organisaties zijn vrij van denken en van werken en kunnen op die manier maatschappelijk een gigantisch resultaat boeken. Verschillende sociaal-culturele initiatieven kiezen er na enige tijd toch voor om instrumenteler te worden en zich aan te hechten bij beleidsdomeinen als Onderwijs of Welzijn. Maar de vrijplaats van het sociaal-cultureel volwassenenwerk was wel de incubator voor deze sociale innovatie.

Sterk Vlaams merk

In het buitenland blijven de creativiteit en de vernieuwende kracht van het Vlaamse middenveld niet onopgemerkt. Het Equal Pay Day-filmpje van Zij-kant won de bronzen Eurobest Award. Donderdag Veggiedag leverde Gent op een jaar tijd voor 20 miljoen euro promotie via internationale persaadacht op, Mobiel 21 ging met de Sustainable Energy Europe Award aan de haal.

Sociaal-culturele organisaties laten zich, in hun queeste naar een betere maatschappij, niet tegenhouden door afstand. Geholpen door het internet en de sociale media staan ze in verbinding met informatie uit de hele wereld. 73 procent van de organisaties in het sociaal-cultureel volwassenenwerk is al actief in internationale netwerken die hen aan de recentste informatie helpen en hun slagkracht op het internationale toneel vergroten. Door de aard van grote maatschappelijke uitdagingen is dit ook een absolute noodzaak, want die los je niet op met een Vlaams beleid alleen. Voor echte verandering moeten partners in binnen- en buitenland de krachten bundelen.

Maar de mankracht en de middelen om hier effectief werk van te maken ontbreken vaak. Sociaal-culturele organisaties hebben meer ondersteuning nodig om effectief in te zetten op deze steeds groter wordende internationale dynamiek. **Organisaties hebben continuïteit nodig in hun werking om de expertise op te bouwen om gezaghebbend te zijn, ook in het buitenland. In hun eigen belang, maar ook in dat van Vlaanderen.** Via onze organisaties vinden onze visie en aanpak van maatschappelijke problemen hun weg naar de rest van de wereld. Vlaamse grassrootsprojecten vormen nu al vaak de motor voor verandering buiten de grenzen.

Sociaal-cultureel werk is een sterk Vlaams merk, dat Vlaanderen ook kan uitspelen, maar in eigen land heeft niet iedereen dat gezien. Het cultuurbeleid heeft in het verleden nooit veel aandacht geschonken aan een ondersteuning van het sociaal-cultureel werk op dit vlak, terwijl ook onze sector behoefte heeft aan een eigen coherent en slagkrachtig internationaal verhaal. Ook willen wij kunnen wegen op de Europese besluitvorming die zo een grote impact heeft op onze organisaties.

Tussen twee polen

Vanuit zijn unieke positie – tussen profit-markt en overheid in – kan het sociaal-cultureel werk die rol ten volle spelen: kritisch zijn, maatschappelijke problemen aanpakken en uitdagingen aankaarten. Maar deze speelruimte staat onder druk. Symptomatisch was de klacht vorig jaar van een private natuurbeheerder tegen de Vlaamse overheid, omdat die de aankoop van natuurgebieden, onder andere door Natuurpunt vzw, subsidieert. Dit zou marktverstrend zijn. De klacht is tekenend voor de toenemende druk om organisaties die werken voor het algemeen belang als ondernemingen te kwalificeren.

Onze sector krijgt ook vaak het verwijt vanuit ondernemerskringen dat hij vals concurreert met privéwerkgevers, en dit met geld van de gemeenschap, denk maar aan het geschil

met de Vereniging van Vlaamse Reisbureaus. Op andere momenten worden we dan weer beschouwd als een (aanbestedende) overheid. Steeds minder worden we gezien als de 'derde vorm' tussen profit-markt en overheid. Alles is markt, stelt Europa, tenzij het overheid is. In de praktijk maakt de eenzijdige economische kijk van Europa het speelveld voor het niet-winstgedreven (vrijwilligers-)initiatief steeds kleiner.

Civil society organisations moeten steeds vaker kiezen: of ze zijn overheid, waarbij ze gedwongen worden te voldoen aan regels die niet voor hen bedoeld zijn, of ze zijn markt, waarbij ze worden gezien als onderneming of dienst, met de daaruit voortvloeiende regels rond staatssteun, interne markt, medededingsrecht en aanbestedingen. **Vlaanderen heeft op het vlak van civil society organisations een sterke, waardevolle en heel eigen traditie, maar de Europese regels doorkruisen steeds hardnekkiger de werking** van dat middenveld, waaronder de sociaal-culturele verenigingen. Bij de omzetting van Europese richtlijnen naar nationale wetgeving valt het niet-winstgedreven initiatief vaak onbedoeld in het toepassingsgebied. Het spanningsveld tussen de Vlaamse en federale wetgeving, die niet-winstgedreven initiatieven nog eerder beschermen, en de sluipende marktlogica van de nieuwe regelgeving onder druk van Europa, groeit.

Middenveld en profit- markt zijn geen concurrenten. Tien miljoen keer per jaar nemen mensen deel aan 300.000 activiteiten van het sociaal-cultureel volwassenenwerk, bijna allemaal activiteiten die onder dezelfde voorwaarden niet door commerciële markspelers zouden worden ontwikkeld. Omdat ze niet lucratief genoeg zijn. Anderzijds steunt 85 procent van de Vlaamse KMO's het brede sociaal-cultureel werk met jaarlijks tientallen miljoenen euro's voor het verenigingsleven. Zelfstandige winkeliers en verenigingen

Het sociaal-cultureel werk haalt jaarlijks bijna 22 miljoen euro op uit de "crowd".

Honderdduizenden mensen weten zich betrokken bij een werking, een organisatie, een campagne. Alleen noemen ze dat bijvoorbeeld lidgeld.

brengen samen leven in buurten en wijken. Middenveld, markt en overheid: het kan een krachtig bondgenootschap zijn dat de samenleving kan versterken. Een samenleving die is gebouwd op een performante overheid, een sterke economie en het vrije initiatief van mensen in het middenveld. Maar het middenveld kan zijn rol maar ten volle spelen als profit-markt en overheid die ruimte niet steeds bedreigen.

Volg het geld

De Vlaamse overheid moet fors besparen. De cultuursector, en dus ook het sociaal-cultureel volwassenenwerk, moet nog meer op

zoek naar middelen uit andere bronnen: sponsoring, giften en mecenaat, complementaire betaalbewijzen, crowdfunding. **Bij nadere beschouwing blijkt dat onze sector al ruim de helft van zijn middelen uit andere bronnen dan de overheid haalt.** Meer nog, dat de aangeprezen alternatieve financieringsmodellen beproefde systemen zijn uit het sociaal-cultureel werk. Bij crowdfunding bijvoorbeeld zijn vele belanghebbenden bereid om een kleine bijdrage te investeren in een project dat hen na aan het hart gaat. Het sociaal-cultureel werk haalt jaarlijks bijna 22 miljoen euro op uit de 'crowd'. Honderdduizenden mensen weten zich betrokken bij een werking, een organisatie, een campagne. Alleen noemen onze organisaties dat bijvoorbeeld lidgeld. **Samen met schenkingen en legaten dragen deze vormen van alternatieve financiering bij tot bijna een vijfde van de inkomsten van het sociaal-cultureel volwassenenwerk. Niet eenmalig, maar duurzaam.**

Wij horen de nieuwe minister van Cultuur graag zeggen dat hij meer samenwerkingen wil met actoren zoals het Agentschap Ondernemen om een kader te ontwikkelen waarbinnen organisaties zich ook zakelijk kunnen ontplooiën. Dat biedt kansen voor onze sector. De overheid wil ook inzetten op fiscale stimuli (naar het voorbeeld van de tax shelter voor film) en laat onderzoeken of alternatieve organisatievormen zoals een coöperatieve vennootschap met sociaal oogmerk mogelijkheden bieden. Dit alles moet de weg vrijmaken voor een flexibele financiering, die alternatieven combineert met een subsidiebeleid voor talentontwikkeling, innovatie en experiment, participatie en doelgroepenbeleid voor organisaties die niet kunnen overleven in een profit-marktmodel.

Het is goed dat de overheid nagaat waar er nog ruimte is op verbetering van het overheidsinstrumentarium en dat ze bepaalde vormen van alternatieve financiering wil vergemakkelijken. De organisaties in onze sector worden bijvoorbeeld al jaren gepest als ze fiscale attesten voor giften willen verlenen. Maar waakzaamheid is nodig. De financiële instrumenten die ontwikkeld worden voor andere sectoren (lees: kunsten) zijn niet noodzakelijk nuttig of toepasbaar voor onze sector, die instrumenten op maat nodig heeft. Daarnaast merken we dat heel wat andere financiële mogelijkheden die ontwikkeld worden voor ondernemingen niet toegankelijk zijn voor onze organisaties.

Maar dan nog zijn de middelen die vergaard kunnen worden uit alternatieve bronnen eindig en zal niet iedere organisatie de eerste prijs kunnen winnen op de schoonheidswedstrijd die er onvermijdelijk ontstaat wanneer organisaties strijden om de gunst en de portefeuille van burgers en bedrijven. **Om onafhankelijk te kunnen werken is een ruim en stabiel subsidiëringkader dus minstens even belangrijk.** Vooral belangenbehartigers uit de economische wereld ontwikkelden de jongste jaren de retoriek dat subsidies weggegooid geld zijn. Bedrijven, zo heet het, zorgen met hun economische activiteiten voor de inkomstenstroom van de overheid, die deze middelen overpompt naar het subsidie-infuus van onder andere het sociaal-cultureel werk. Ze willen dat de overheid zich in de eerste plaats, via investeringen, inzet voor de sector die het geld in het laatje brengt. De KBS rekent ons echter voor dat het verenigingsleven

staat voor een toegevoegde waarde van 2,2 miljard euro. Bovendien is de tegenstelling tussen subsidies en investeringen vals: beide zijn slechts technieken waarmee een overheid haar keuzes in de praktijk brengt, met het geld dat we allen samen, via belastingen en economische activiteiten, opbrengen.

Subsidies bieden organisaties dus de broodnodige minimale zekerheid, die hun toelaat zich te versterken en nieuwe dingen uit te proberen. Maar op dit vlak blijven de gevolgen van de besparingen en de economische crisis niet uit. Onze sector bespaart in 2015 4,9%, bovenop de besparingen van de afgelopen beleidsperiode. Het verdict na vijf jaar: organisaties zijn minstens 12% en tot bijna 40% van hun middelen kwijt. De zoveelste snoeibeurt op rij heeft ook onmiddellijk effecten op de tewerkstelling, en dus op de ondersteuning van vrijwilligers en het ontwikkelen van activiteiten.

De overheid in voortdurende verandering

Bestuurlijk kader in transitie

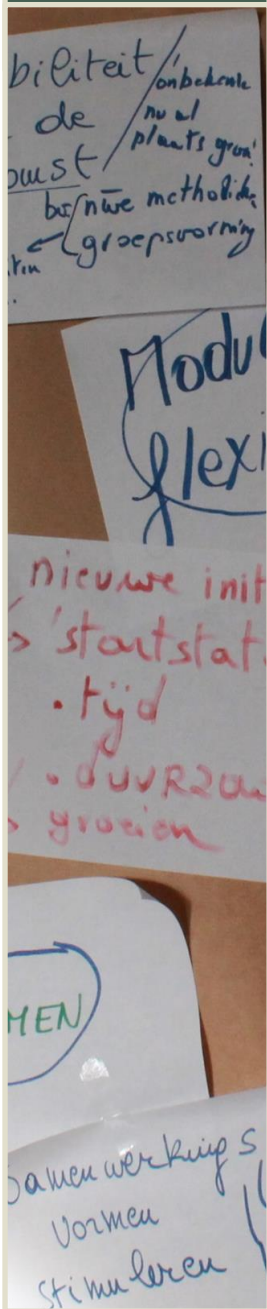
Er wordt stevig geschud aan de bestuurlijke boom die Vlaanderen heet. Burgers moeten zelfredzamer, gemeenten autonomer en provincies doen het vanaf morgen zonder persoonsgebonden bevoegdheden. Het regeerakkoord kiest voor een grondige bestuurlijke switch, in een budgettair bijzonder moeilijk kader. We spreken van een nieuwe decentralisatiegolf die ook zijn impact op het sociaal-cultureel weefsel in Vlaanderen niet zal missen.

Lokaal - > noodzaak van een New Deal

De randvoorwaarden die gemeenten tot nu toe opgelegd krijgen met betrekking tot hun aanbod en hun ondersteuning van het lokale weefsel verdwijnen. Het decreet Lokaal Cultuurbeleid vormde decennia lang een Vlaamse hefboom die lokale besturen stimuleerde tot het vormgeven van een sterke lokale infrastructuur (bibliotheken, cultuurcentra,...) en het voeren van een lokaal, geïntegreerd cultuurbeleid. **Met succes, want de Vlaamse gemeenten investeerden veel meer in hun cultuurbeleid dan wat werd aangereikt door Vlaanderen én Vlaanderen investeerde de afgelopen decennia ook meer in het lokaal cultuurbeleid.** Deze wederzijdse hefboom valt de volgende jaren weg.

Vlaams minister van Cultuur Sven Gatz pleitte er, in uitvoering van het Vlaams regeerakkoord, in zijn beleidsnota voor om de middelen en de verantwoordelijkheid voor het voeren van lokaal cultuurbeleid volledig bij de gemeentebesturen te leggen: *“De Vlaamse Gemeenschap heeft van bij haar ontstaan lokale besturen aangemoedigd in te zetten op cultuur. Bibliotheken en cultuurcentra zorgen voor een fijnmazig netwerk van infrastructuur en lokale besturen worden gestimuleerd om een eigen lokaal cultuurbeleid te ontwikkelen. Deze legislatuur wordt de verantwoordelijkheid hiervoor volledig bij de lokale besturen zelf gelegd.”*

Het spreekt voor zich dat deze nieuwe lading autonomie op termijn ook zal leiden tot andere relaties tussen burgers en hun

lokale overheid. Zonder Vlaamse impulsen zal dit evolueren naar een meer divers kader in de verschillende steden en gemeenten.

In sommige gemeenten zal dit leiden tot het versterken van het kader voor burgerinitiatief.

In andere tot een verschraling.

Verenigingen en lokale besturen: ze veranderen beide, zijn beide op zoek naar nieuwe antwoorden, worden beide bevraagd op draagkracht en draagvlak.

We merken dat steden en gemeenten vooral interesse hebben in de gemeenschapsvormende functie van sociaal-cultureel initiatief. Ze worstelen veel meer met de beleidsparticipatieve/kritische functie van het sociaal culturele veld. Het verdwijnen van het beleidsdomein lokaal-cultuurbeleid zorgt mogelijk ook voor een versterkte focus op de andere beleidsdomeinen (binnen cultuur, jeugd, ...) in relatie tot de lokale context.

Middenveld en lokaal bestuur: twee werelden in één veranderende context. Financiële, bestuurlijke en maatschappelijke veranderingen moedigen lokale besturen en middenveld aan tot een het zoeken naar nieuwe antwoorden. Gemeenten én verenigingen worden bevraagd op draagkracht en draagvlak.

Gemeenten in transitie

Steden en gemeenten kijken aan tegen moeilijke budgettaire jaren. En dit vraagt keuzes maken. Voor een aantal gemeenten betekent deze oefening ook het creatief zoeken naar synergiën, binnen en buiten het eigen apparaat. Over grenzen van gemeente en OCMW heen, over grenzen van de diensten en sectoren heen. Maar het moest sinds de verkiezingen van 2012 verschroeiend vlug gaan. Soms werden in het kader van al die gemeentelijk meerjarenplannen al ingrijpende keuzes gemaakt, gedwongen door rode cijfers. Het terugschroeven van animatie in dienstencentra, sluiting van lokale bibliotheekpunten, het stopzetten van familiefestivals, het terugschroeven van ondersteuning aan verenigingen, ... zijn maar enkele voorbeelden van beslissingen die besturen nemen om te komen tot een sluitend budgettair kader. Al deze ingrepen hebben een grote impact op het lokale sociale weefsel. Is er dan geen alternatief? Kan het lokale weefsel van burgers en verenigingen meer centraal staan, in een gelijkwaardige verhouding met hun bestuur? Het meerjarenplan daagde uit tot een kerntakendebat, maar wellicht kan er nog een hele weg worden afgelegd in de zoektocht naar afschaffingsalternatieven.

Verbinding met de burger en het maatschappelijk weefsel: een mooie ambitie maar er zijn ook veel vragen over de burgerparticipatie. Van in de stad Antwerpen over bruggen en tunnels tot in een dorpje over het al dan niet opkalefateren van het aftandse gemeenschapscentrum. Of over de –al dan niet gewenste of gedoogde- betrokkenheid van de 1000-en leden van adviesraden allerhande.

En dan... het Grote Debat voor de volgende jaren.

De meeste Vlaamse gemeenten hebben een inwonersaantal dat amper 20.000 bedraagt. Gemeenten vroegen en kregen heel wat extra bevoegdheden. Én zij wilden daarbovenop nog een antwoord zijn op steeds meer vragen van burgers. Hebben die kleinere gemeenten nog wel voldoende draagkracht, zo klinkt het steeds luider, kunnen zij de lasten aan, of.... moeten ze geen werk maken van diverse vormen van schaalvergroting?

Verenigingen in transitie

Lidmaatschapsprofielen wijzigen, onder meer door de digitalisering en het veelvuldige aanbod in de vrije tijd. En hoewel nog honderduizenden Vlamingen vast en constant aan een vereniging verbonden zijn, zetten steeds meer vrijwilligers zich steeds minder een leven lang, 24 u op 24 u, in voor dezelfde groep. Ze kiezen soms ook voor totaal verschillende vormen van vrijwillige inzet. De zap-vrijwilliger heeft zijn intrede gedaan. Inzet voor korte, afgebakende taken. Maar alle profielen lopen door elkaar. Een beroepsvrijwilliger van een stabiele vereniging, is dikwijls ook die actieve trekker van een tijdelijke actiegroep voor verkeersveiligheid.

En dan zijn er de paperassen. Een papiertje voor dit, een aanvraag voor dat. Een nieuw verbodje voor weer wat anders. Het groeit de vele vrijwilligers boven het hoofd. Combineer dat dan met de toenemende aansprakelijkheid van vrijwilligers in een samenleving die steeds meer juridiseert,... en we begrijpen maar al te goed dat het niet altijd even voor de hand ligt om vereniging te zijn.

Ook hier vragen over draagkracht van verenigingen. In het sociaal-cultureel volwassenenwerk stellen we vast dat er stevig wordt gewerkt aan de “reconversie” binnen verenigingen: van bestaande en nieuwe praktijken een gemeenschappelijk verhaal maken, inspelen op diverse lokale tendensen en behoeften,... Bij een aantal verenigingen is de omslag al volledig gemaakt, anderen bevinden zich op het kantelmoment.

Gemeenten en verenigingen: momentum voor nieuwe verbindingen

Elke verandering brengt kansen en uitdagingen, ook deze. Maar dan moeten we wel met visie aan de slag, een visie die echt inzet op het versterken van de relatie tussen lokale besturen en middenveld. Het is tijd voor een New Deal tussen lokale overheid en middenveld.

Want gemeenten én verenigingen worden dus beide bevroegd op draagkracht en draagvlak. Ook op slimme vormen van sociale cohesie en burgerschap. Soms vraagt dit nieuwe technieken en tactieken voor beide. Maar dikwijls ook gewoon de sterktes uit beider genen halen om hetzelfde anders te doen en andere dingen hetzelfde aan te pakken. En... hoe maken we van de plan- en inspraaklasten opnieuw –lusten. Hoe kunnen we daar samen beterschap in krijgen? Betekent dit dat gemeenten ook andere vormen en gedaanten moeten aannemen? En geldt hetzelfde voor een aantal verenigingen? En/of betekent dit dat instellingen in gemeenten meer verbanden met verenigingen moeten aangaan, met groepen geëngageerde vrijwilligers? De bib, het cultuurcentrum, het deeltijds kunstonderwijs, de sociale- en milieudiensten. Gewoon om meer met minder te kunnen doen? En hoe pakken we dit dan aan, in een Win-Win?

Kortom: tijd om werk te maken van een New Deal: samen zoeken naar én werken aan antwoorden, op maat van de lokale context, gebruik maken van elkaars mogelijke sterktes en steun geven aan de zwaktes. Over de grenzen van de gemeente en de vereniging kijken,...

De puzzelstukken voor een New Deal zijn alle aanwezig. Zo gaat het Vlaams regeerakkoord uit van een aantal maatregelen (het toevoegen van vrijetijdsmiddelen aan het gemeentefonds, het wegvallen van persoonsgebonden bevoegdheden bij de provincies,...) die samen een ernstige bedreiging kunnen vormen voor vele vormen van sociaal-cultureel initiatief, maar even goed lucht kunnen geven aan deze beleidsomslag.

Bovendien lijken de geesten rond een “New Deal” gerijpt. We stelden dit, samen met onder meer het Forum voor amateurkunsten en Faro, vast tijdens diverse bijeenkomsten van schepenen, lokale professionals, bovenlokale organisaties,...

Provincies-> noodzaak van een nieuw regionaal verhaal

De provincies mogen zich niet meer inlaten met cultuur. Zo stelt althans het Vlaams Regeerakkoord. Dit is het doortrekken van een tendens die al vorm kreeg tijdens de vorige beleidsperiode. Maar wat moet er nu gebeuren met de talrijke organisaties in de

Antwoorden vragen soms naar nieuwe technieken en tactieken. Maar dikwijls ook gewoon de sterktes uit beider genen halen om hetzelfde anders te doen en andere dingen hetzelfde aan te pakken. Maar dat vraagt om samenwerking, ... om een New Deal.

sociaal-culturele sector of het amateurkunstenveld die ook vaak via de provincie ondersteund worden en uit de boot dreigen te vallen? Wat met de uitleendiensten, de provinciale projecten, de provinciale vrijwilligersverzekering,...

Uit de beleidsnota van minister Gatz: "In het Vlaams Regeerakkoord werd afgesproken dat de provincies niet langer persoonsgebonden bevoegdheden en taken zullen uitvoeren. In de komende jaren zullen de persoonsgebonden bevoegdheden en taken, onder meer toegewezen via sectorale decreten, worden geschrapt. De persoonsgebonden bevoegdheden van de provincies zullen overgeheveld worden naar ofwel het lokale niveau ofwel naar de Vlaamse overheid. De overheveling van deze taken en bevoegdheden gebeurt steeds met bijhorende budgettaire middelen, patrimonium, personeelsleden en rechten en verplichtingen. De timing is afhankelijk van de voortgang van de projectwerking. Streefdatum voor de overdracht van de taken en bevoegdheden is 1 januari 2017.

Voor de cultuursector zal ik erop toezien dat de huidige provinciale taken en bevoegdheden worden overgeheveld naar het meest geschikte overheidsniveau, dit vanuit het principe van subsidiariteit. In een eerste fase zal ik een inventarisatie maken van de te overhevelen bevoegdheden en taken. Bij de discussie over de overheveling staan nauwgezet maatwerk en trilateraal overleg tussen de Vlaamse overheid, de provincies en de steden en gemeenten voorop. Ook de culturele sector zal nauw betrokken worden bij de overheveling."

Deze maatregelen maken een einde aan de bevoegdheden met betrekking tot het sociaal-cultureel werk die nog bij de provincie restten. De overheveling van de bevoegdheden zal ongetwijfeld ook een belangrijke oefening worden voor onze sector. Mogelijk gaat deze verschuiving ook gepaard met een verlies aan middelen. Vlaams minister van Binnenlandse Aangelegenheden, Liesbeth Homans (N-VA), geeft in haar beleidsnota immers aan dat er bij de overdracht van financiële middelen rekening wordt gehouden met de besparingen die de provincies moeten realiseren.

De toekomst van de regio

Bovendien heeft onze sector nog steeds -en nu meer dan ooit- nood aan een tussenniveau, minstens een regionaal verhaal. De Vlaamse regioscreening wees uit dat er in Vlaanderen honderden samenwerkingsverbanden zijn op het regionale terrein, samenwerkingen tussen gemeenten onderling, maar ook samenwerkingen met en tussen verenigingen, cultuurcentra, amateurkunstenaars, erfgoedactoren, vormingpluscentra,... Deze samenwerkingen bewijzen vandaag hun nut en zullen door de toenemende autonomie van het lokale bevoegdheidsniveau nog aan belang winnen. In het regeerakkoord lezen we terecht de ambitie om hier sterk op in te zetten: *"We stimuleren kwaliteitsvolle en kostenefficiënte gemeente-overschrijdende culturele initiatieven in het kader van een kwaliteitsvol cultuuraanbod"*. Een ambitie die gedeeld wordt door de steden en gemeenten, zo lezen we in 4 van de 5 provinciale screenings die uitgevoerd

werden in opdracht van het agentschap Binnenlands Bestuur (regioscreening) een expliciete vraag rond meer samenwerking op regionaal niveau binnen het beleidsdomein vrije tijd.

Administratie in transitie

Interne reorganisatie administratie cultuur

Bij de start van het project Beter Bestuurlijk Beleid in 2005/2006 werd de toenmalige administratie Cultuur opgesplitst in een aantal aparte entiteiten, waaronder het Departement CJSM voor (onder meer) de beleidsvoorbereiding en het IVA Sociaal-Cultureel Werk voor Jeugd en Volwassenen en het IVA Kunsten Erfgoed voor de beleidsuitvoering. Eind 2013 besliste de regering om het Departement en deze agentschappen (samen met het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen) opnieuw in één Agentschap Cultuur onder te brengen. Dit om de herkenbaarheid bij de burgers te versterken en efficiëntiewinsten te creëren.

In 2014 is de transitie in gang gezet met de inkanteling van het KMSKA. Op 1 april 2015 werden ook Kunsten en Erfgoed en het Agentschap Sociaal-Cultureel Werk voor Jeugd en Volwassenen ondergebracht in het Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media. De uiteindelijke rol die onze administratie zal innemen is bijzonder belangrijk voor de sector. De wederzijdse verwachtingen dienen goed op elkaar te worden afgestemd om een optimaal kader en samenwerking mogelijk te maken. Intussen zijn al een aantal verschuivingen duidelijk: de afdeling sociaal-cultureel werk zal nog meer dan voorheen de trekker zijn op het gebied van participatie, maar tegelijk heeft de inkanteling van de lokale middelen naar het gemeentefonds ook heel wat effecten op de afdeling.

Vertrouwen en minder regels

De regeringspartijen maakten heel wat afspraken over de eigen overheidsdiensten, hun rol, de relaties met hun “klanten”,... Dit uit zich in enkele opvallende projecten: *“We kiezen voor een slanke Vlaamse overheid, die betere resultaten levert met minder maar meer doelgericht ingezette middelen. In elk beleidsdomein waarop de Vlaamse overheid actief is, wordt tegen 1 januari 2015 een kerntakenplan opgemaakt, dat aangeeft welke van de huidige activiteiten van de departementen en agentschappen meer en minder essentieel zijn om de beleidsdoelstellingen te bereiken en de dienstverlening te*

De Vlaamse overheid wil meer vertrouwen geven aan burgers, bedrijven en organisaties bij het ontwerpen en uitvoeren van beleid. Dit moet ook leiden tot een groter vertrouwen in de Vlaamse overheid.

verzekeren. Elk domein komt daarbij, na het nodige politiek-ambtelijke overleg, tot een lijst van af te bouwen activiteiten". En: "Samenwerking tussen de overheidsdiensten onderling en een intensievere samenwerking tussen de administratie en de regering in functie van gedragen doelen en oplossingen, wordt de regel. De Vlaamse overheid zal zich beter organiseren om met één stem te spreken, en daardoor meer duidelijkheid en zekerheid bieden aan burgers, ondernemingen, lokale besturen en verenigingen".

Uit een nota van het Voorzitterscollege van de Vlaamse administratie, blijkt dat deze ambities heeft om hier ook reëel werk van te maken: *"vertrouwen is een belangrijke leidraad in het nieuwe Vlaamse regeerakkoord. De Vlaamse overheid wil meer vertrouwen geven aan burgers, bedrijven en organisaties bij het ontwerpen en uitvoeren van beleid en regelgeving. Dit moet ook leiden tot een groter vertrouwen in de Vlaamse overheid. Het voorzitters engageert zich om de inspanningen verder te zetten om te komen tot kwaliteitsvolle, niet bureaucratische regelgeving, gebaseerd op vertrouwen en gericht op een lage, administratieve last voor al onze doelgroepen".*

Een
decreet
in voort-
durende
verande-
ring

De veranderingen sinds 2003

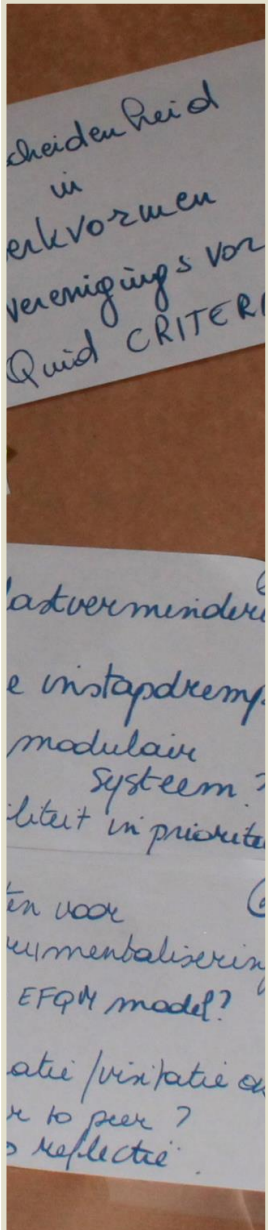
Op 1 januari 2003 werd het decreet van 4 april 2003 betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk van kracht. Dit decreet verving de drie regelgevingen, de zogenaamde decreten van 1995, die tot eind 2002 golden voor de sector van het sociaal-cultureel volwassenenwerk, of 'sector volksontwikkeling', zoals die toen nog heette. Dit nieuwe decreet betekende een grondige herstructurering van de sector en was het resultaat van intens overleg met tussen overheid en sector. Het introduceerde de indeling in werksoorten zoals we die vandaag nog steeds kennen. Globaal genomen kunnen we stellen dat volgende uitgangspunten aan de basis lagen van het nieuwe decreet:

- het sociaal-cultureel volwassenenwerk herwaarderen, versterken en legitimeren;
- een omslag maken van een eerder kwantitatieve beoordeling naar een kwalitatieve beoordeling;
- een centrale plaats geven aan de vier sociaal-culturele functies en de sociaal-culturele methodiek;
- visievorming binnen de sector stimuleren en organisaties vertrouwen geven;
- planmatig werken (beleidsplannen en voortgangsrapportage);
- de laboratoriumfunctie van het sociaal-cultureel volwassenenwerk reactiveren.

Sindsdien werd het decreet een aantal keren aangepast, zij het om technische of financiële redenen, zij het om sociaal-culturele organisaties beter hun rol te kunnen laten spelen.

Decreetsaanpassingen sinds 2004

Een decreet is nooit af. Dat geldt ook voor het decreet betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk. Al vrij snel na de introductie van het decreet werden in 2003 en 2004 kleine aanpassingen doorgevoerd om personeelsaangelegenheden bij de oprichting van de Vormingpluscentra te regelen. Daarna werd er nog met enige regelmaat aan gesleuteld.

2006: kleine wijziging in functie van planlastvermindering

- verduidelijking van de evaluatie door de administratie
- verlenging van de beleidsperiodes tot vijf jaar
- uitstel van de evaluatie van het decreet

2008: introductie evaluatiecyclus/levensduurte/beleidsprioriteiten

Op 14 maart 2008 werd een ingrijpendere aanpassing doorgevoerd.

- De subsidie-enveloppe van een organisatie wordt voortaan vastgesteld op de grond van de evaluatie van haar werking in de voorbije beleidsperiode. Dit om tegemoet te komen aan de bedenking dat de enveloppe eerder uitging van voornemens (beleidsplannen) dan van geleverde prestaties. De opmaak van een beleidsplan blijft echter noodzakelijk, zij het in afgeslankte vorm.
- Een belangrijk moment in de nieuwe vorm van evaluatie is de visitatie, uitgevoerd door een commissie die is samengesteld uit externe deskundigen en leden van de administratie.
- Daarnaast werd ook de mogelijkheid gecreëerd om bijkomende budgetten te verwerven door in te spelen op beleidsprioriteiten die de minister in overleg met de sector zal bepalen. Deze maatregel werd omwille van besparingen tot nader order opgeschort.
- Invoering van het begrip 'levensduurte'. Ook hier werd tot op heden geen uitvoering aan gegeven.

Later dat jaar werd de subsidiëring van een vormingsinstelling voor gedetineerden overgeheveld naar het participatiedecreet. Eind 2008 werd de zogenaamde experimentenregeling ingevoerd voor de verenigingen.

2010: decreetwijziging volkshogescholen en migrantenverenigingen

- aanpassing van de opdrachten van de Vormingplus-centra omwille van de besparingen.
- vier migrantenverenigingen die in 2010 nog niet erkend konden worden, kregen, omwille van het volume en de maatschappelijke betekenis van hun werking, een extra beleidsperiode .

2012: erkenning bewegingen en uitbreiding niet-formele educatie voor landelijke vormingsinstellingen

- De bewegingen krijgen een erkenning. Daardoor kunnen ze niet langer van de ene dag op de andere hun subsidies verliezen, wat meer perspectieven geeft bij het ontwikkelen van een lange termijn-strategie.
- Niet-formele educatie: de bepaling rond de aard van vormingsuren bij de vormingsinstellingen wordt versoepeld. De uitzonderingsmaatregelen worden uitgebreid, zodat op maat werken, in een gesloten aanbod, meer mogelijk wordt en de instellingen meer kadervorming kunnen aanbieden voor de non-profit sector en voor mensen met een educatieve achterstand.

2013: inschrijven van 90% van de structurele provinciale subsidies

De ins en uits sinds 2003

Knocking on heaven's door

Dat het decreet sociaal-cultureel werk een vrijplaats biedt, wordt door heel wat organisaties en buursectoren erkend.

Met de regelmaat van de klok kloppen organisaties bij de Vlaamse overheid aan om erkend en gesubsidieerd te worden als sociaal-culturele organisatie. Maar een plaatsje bemachtigen in het decreet Sociaal-Cultureel Volwassenenwerk is geen sinecure en heeft vaak een grote impact op de werking.

De mythe van het beton

Het decreet heeft alles vastgezet, zo klinkt geregeld. Er raakt amper nog een organisatie binnen of buiten. We gaan hier verder in de nota dieper op in (zie: richtingaanwijzers), maar willen toch eerst graag een mythe uit de wereld helpen:

- Het decreet heeft niet één, maar twee mechanismen voor “evaluatie”: de erkenningscriteria en de eindevaluaties:
 - o De eindevaluaties kunnen inderdaad leiden tot het verminderen van de enveloppe bij een aantal werksoorten; dit kan vijfjaarlijks gebeuren.
 - o De erkenningscriteria worden jaarlijks door de administratie nagegaan. Zij kunnen voorstellen een erkenning in te trekken. De subsidie stopt dan ook meteen vanaf het volgende jaar.
- Er is binnen cultuur amper een sector die het afgelopen decennium een grondigere feitelijke herstructurering heeft ondergaan als het sociaal-cultureel volwassenenwerk. Sinds de start van het decreet verloren 49 organisaties hun erkenning, dat is 40 % (vergeleken met het huidig aantal erkenningen). In dezelfde periode werden er 35 nieuwe organisaties erkend.

De evolutie stap voor stap

Verenigingen

Momenteel zijn er 56 erkende en gesubsidieerde verenigingen, waaronder 12 etnisch-culturele federaties.

De werksoort verenigingen begonnen in 2003 met 42 organisaties. Zij verwierven hun erkenning op basis van het decreet van 19 april 1995 ‘houdende een subsidieregeling voor verenigingen voor volkswontwikkelingswerk’.

Pas in 2010 wordt deze tak uitgebreid en wel met 13 migrantenverenigingen (nu: etnisch-culturele federaties) en er wordt ook één andere vereniging erkend. Twee jaar later, in 2012, ontving nog een vereniging een erkenning. In 2013 verloor één etnisch-culturele federatie haar erkenning en werd vanaf 2014 niet meer gesubsidieerd. In 2015 besliste minister Gatz om vanaf 2016 één nieuwe vereniging, die eerder een startsubsidie kreeg, te erkennen.

Bewegingen

In 2015 zijn er 31 erkende en gesubsidieerde bewegingen. Deze werksoort is nog relatief jong; dit jaar blaast ze 10 kaarsjes uit. Vanaf 1 januari 2005 kunnen organisaties aanspraak maken op subsidies, sinds 2013 kunnen bewegingen ook erkend worden.

In 2005 dienden 52 organisaties, waaronder 35 organisaties die voorheen als dienst werden gesubsidieerd en twee die als vormingsinstelling werden gesubsidieerd, een aanvraag in om als beweging gesubsidieerd te worden voor de beleidsperiode 2005-2010. 29 aanvragen werden voor subsidiëring goedgekeurd. Het daaropvolgende jaar kwamen daar nog drie nieuwe organisaties bij.

Aan het einde van de beleidsperiode bleven nog 26 organisaties over: één organisatie was in 2008 zelf afgehaakt, vijf andere bewegingen kregen te maken met een negatieve eindevaluatie. De 26 overgebleven bewegingen dienden voor de aansluitende beleidsperiode een nieuwe aanvraag in, samen met 17 nieuwe organisaties. Alle 26 bestaande bewegingen behielden hun subsidie en ook 5 aanvragen van nieuwe organisaties werden gehonoreerd. In de beleidsperiode 2011-2015 werden dus 31 bewegingen gesubsidieerd, waarvan 5 nieuwe.

Alle bewegingen die op 1 januari 2013 gesubsidieerd werden, werden automatisch erkend. De erkenning draagt bij aan stabiliteit, zekerheid en continuïteit voor de bewegingen.

14 nieuwe organisaties hebben in 2015 een aanvraag ingediend voor een erkenning/subsidie. De beslissing volgt in september.

Vormingplus-centra

Het decreet van 2003 voorzag onder meer in de oprichting van 13 regionale volkshogescholen. Via de volkshogescholen wilde de Vlaamse overheid ervoor zorgen dat elke Vlaming kon participeren aan een laagdrempelig en breed, niet-formeel educatief

aanbod in zijn/haar regio. Concreet gingen een dertigtal instellingen die voorheen gesubsidieerd werden daardoor hun erkenning.

Omdat hun positie decretaal bepaald is, zijn er sinds de oprichting geen Vormingplus-centra bij gekomen of afgevallen. Wel krijgen de instellingen visitaties en worden ze beoordeeld op hun werking.

Landelijke vormingsinstellingen

De landelijke vormingsinstellingen kennen een driedeling. Zo wordt er onderscheid gemaakt tussen gespecialiseerde vormingsinstellingen, syndicale vormingsinstellingen en vormingsinstellingen voor bijzondere doelgroepen.

Het nieuwe decreet betekende een grondige herstructurering voor de sector. Het decreet bepaalde onder meer dat er nog slechts drie federaties van vormingsinstellingen voor personen met een handicap gesubsidieerd kunnen worden. Ook kan er slechts één syndicale vormingsinstelling per vakorganisatie gesubsidieerd worden. Dit betekende een verplichting tot samenwerking voor tal van bestaande vormingsinstellingen.

Bij de start van het decreet Sociaal-Cultureel Volwassenenwerk in 2003 dienden 31 vormingsinstellingen een subsidieaanvraag in. 27 van deze organisaties werden voorheen gesubsidieerd via het decreet van 19 april 1995 voor instellingen. Eind november 2003 besliste de minister van Cultuur om voor de eerste beleidsperiode (2004-2005) 16 vormingsinstellingen te aanvaarden als 'gespecialiseerde vormingsinstellingen'.

De organisaties die bij de start van het decreet gesubsidieerd werden als dienst en toen educatieve activiteiten verrichtten voor personen met een handicap, zijn samengegaan in één nieuwe federatie. Deze federatie wordt sinds 2005 gesubsidieerd en groepeerde vijf organisaties. Hun doel is om via niet-formele educatie een sociaal-culturele werking te ontplooien voor personen met een handicap en hun omgeving.

Voor de beleidsperiode 2006-2010 dienden 4 nieuwe organisaties een aanvraag tot erkenning en subsidiëring in. De minister besliste om 3 ervan als gespecialiseerde vormingsinstelling te aanvaarden. Bijgevolg waren er in 2006 in totaal 19 erkende en gesubsidieerde vormingsinstellingen. Tegen het einde van de beleidsperiode werden 3 erkenningen ingetrokken. In 2010 restten er nog 16 erkende en gesubsidieerde vormingsinstellingen.

Voor de beleidsperiode 2011-2015 dienden 5 nieuwe organisaties een aanvraag tot erkenning en subsidiëring in. Slechts 1 organisatie hiervan werd door de minister erkend als gespecialiseerde vormingsinstelling. In 2015 heeft 1 vormingsinstelling zijn erkenning kwijtgespeeld. Er zijn dus 16 erkende en gesubsidieerde vormingsinstellingen.

In juni 2015 besliste minister Gatz om twee gespecialiseerde vormingsinstellingen te erkennen vanaf 2016.

Een budgettair overzicht

Breder besparingsperspectief beleidsperiode 2011-2015

Het sociaal-cultureel volwassenenwerk heeft de afgelopen jaren al een stevige bijdrage moeten leveren aan de besparingen. **Uit de cijfers blijkt dat het relatieve aandeel van Cultuur in de Vlaamse begroting is gedaald.** In 2013 werd 1,6 % van het geld van de Vlaamse Regering gebruikt voor Cultuur. Vóór de besparingen sinds 2009 was dit 1,9%. Het decreet sociaal-cultureel volwassenenwerk tikte bescheiden aan voor 0,2% van de Vlaamse middelen. Sociaal-culturele organisaties verloren tijdens de vorige legislatuur tot één derde van hun middelen.

De beleidsperiode 2016 – 2021 is de derde beleidsperiode op rij die zal starten onder een slecht budgettair gesternte.

Bij aanvang van de huidige beleidsperiode (2011 – 2015) bracht FOV een en ander in kaart. De historische achterstand terzijde gelaten, berekenden we toen (in 2010) dat voor een reguliere uitvoering van het decreet in de beleidsperiode 2011 – 2015 een bedrag van €11.540.000 nodig was. De berekening van de levensduurte (inclusief de impact van de vertekende startpositie en de subsidiederving in de periode 2004-2010: ca. €4.700.000 – zie nota levensduurte 2010) was hierbij inbegrepen. Aangezien we ons toen ook in een besparingsgolf bevonden, stopte de sector zelf voor minstens €8.400.000 aan ambities in de koelkast. We kwamen dus uit op een redelijke en realistische verwachting van €1 tot 1,5 miljoen. En dat terwijl het decreet op dat moment, in 2011 dus, al bijna €1,5 miljoen minder waard was dan in het jaar 2005 (het eerste jaar waarin het decreet op kruissnelheid werd uitgevoerd).

In de beleidsperiode 2011 - 2015 werd de sector bovendien met een reeks specifieke maatregelen geconfronteerd. Een greep:

- **het schrappen van de projectregeling bij de verenigingen;**

Deze maatregel werd in 2008 voor het eerst uitgevoerd en later in het decreet ingeschreven om er een duurzaam karakter aan te geven. Het budget voor deze maatregel – goed voor €500.000 - werd in 2011 verschoven naar de financiering van nieuwe verenigingen. Een verlies dus voor de reeds erkende organisaties.

- **geen uitvoering van levensduurte en beleidsprioriteiten;**

Toenmalig minister Schauvliege gaf bij het begin van de beleidsperiode 2011 – 2015 aan dat voor de uitvoering van beide decretale mechanismen geen budget beschikbaar was.

- **het schrappen van de opleidingscheques;**

De vergoedingen voor werknemers in het kader van de niet-arbeidsmarktgerichte vormingen vertegenwoordigde bij de inperking er van (2010) nog €650.000. Inmiddels zijn de mogelijkheden voor het sociaal-cultureel werk zeer sterk ingeperkt door opeenvolgende beslissingen van de Vlaamse Regering.

- **de ingreep bij de volkshogescholen;**

De subsidies voor de volkshogescholen werden voor de beleidsperiode 2011-2015 niet meer berekend op €1,50 per inwoner, maar wel €1,20. Dit betekende – na indexering – een bijkomende besparing van gemiddeld 25 %.

- **besparingen op steunpunt en sectorfederatie;**

Op steunpunt Socius werd €152.000 bespaard, bovenop de lineaire besparingen. In 2014 werd nog een bijkomende besparing van 6 % aangekondigd. Ook de FOV moet in 2015

- **bijkomend tekort op de middelen voor de vormingsinstellingen;**

In het jaar 2011 bleken er onvoldoende middelen te zijn voorzien voor de vormingsinstellingen. Dit betekende een bijkomend verlies van €486.000 of 2,6 %.

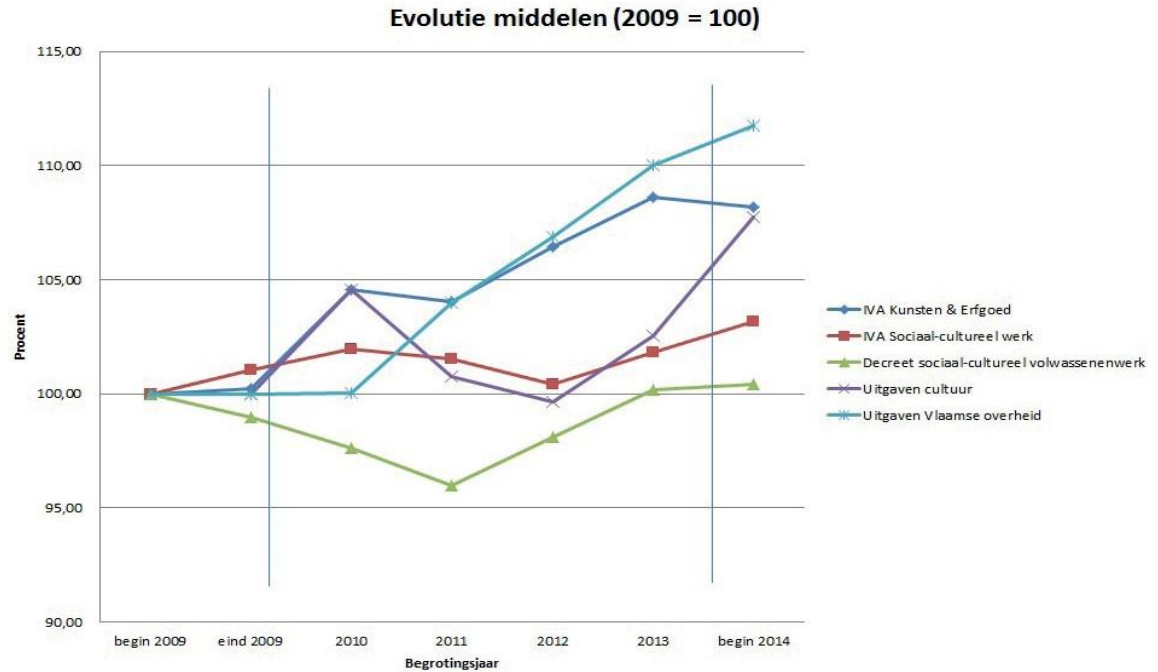
- **een tekort aan middelen voor de bewegingen;**

Ook hier moest de minister vaststellen dat er onvoldoende middelen waren. Zo kon er €854.354 minder worden toegekend dan voorgesteld door de bevoegde adviescommissie.

- **daling provinciale middelen.**

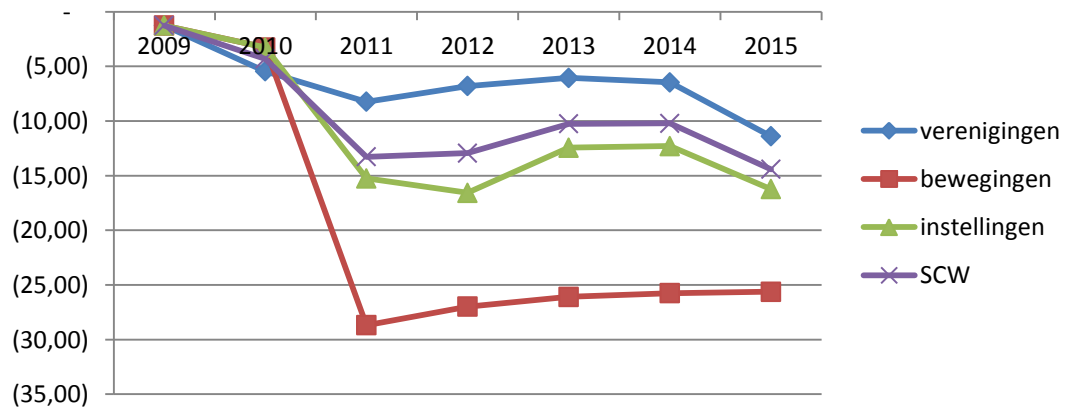
Bij de overheveling van de provinciale middelen voor Cultuur door de Interne Staatshervorming werd 10 % bespaard.

Uit onderstaande grafiek blijkt dat tijdens de afgelopen legislatuur (van eind 2009 tot begin 2014) het cultuurdomein er niet in slaagde gelijke tred te houden met de evolutie van de Vlaamse middelen. Deze laatste namen toe met ongeveer 12%, terwijl de uitgaven voor Cultuur met ongeveer 8% groeiden, wat lager is dan de inflatie, die voor die periode 10,49% bedraagt. Elke evolutie die zich dus onder die 10,49% situeert, betekent een feitelijke verarming. **Voor het decreet sociaal-cultureel volwassenenwerk was er begin 2014 evenveel geld als begin 2009, wat –rekening houdend met de inflatie– een verdamping van het budget met ruim 10% betekent. maar liefst 20% van de middelen inleveren.**

Onderstaande grafiek geeft een beeld van de impact van de besparingen op elke werksoort.

Evolutie effecten kaasschaaf en gerichte besparingen

Het totale bedrag aan besparingen in de periode 2011-2015 is jaarlijks €7,2 miljoen.

Via een bevraging bij onze lidorganisaties leerden we de concrete impact van al deze besparingen op de werking kennen.

Zo min mogelijk besparen op het aanbod

Organisaties deden er de afgelopen vier jaren alles aan om bij hun besparingen het aanbod, de publiekswerking en de afdelingsondersteuning zoveel mogelijk te vrijwaren. Zij gingen op de eerste plaats te rade bij zichzelf: 65% van de lidorganisaties sneed in de (interne) organisatiekosten, zoals drukwerk, kantooruitrusting, ICT,..., maar 60% bespaarde ook al op de personeelskosten. Een overgrote meerderheid van de organisaties (78%) koos er de afgelopen jaren bewust voor om niet op het aanbod te besparen.

Gevolgen voor tewerkstelling

Bij de organisaties die personeelskosten moesten drukken, koos 77% er voor om niet meer te vervangen bij vertrek. 55% van de organisaties voerde maatregelen in die leidden tot deeltijds werk. Bijna de helft van de organisaties (47%) moest daarenboven de afgelopen jaren overgaan tot ontslag.

Bij steeds meer organisaties is het vlees dus van het bot. Zelfs in die mate dat de (ongeveer) 5% vermindering van de subsidies al onmiddellijk leidt tot een inkrimping van het personeelsbestand bij ruim de helft van de organisaties (53 %). In onze sector verwacht 62% van de verenigingen het komende jaar te bezuinigen op personeel.

Ook uit de RSZ-cijfers die de werkgeversfederatie Sociare analyseerde blijkt dat het sociaal-cultureel volwassenenwerk sterk getroffen wordt. Voor het eerst in jaren daalde in 2014 de werkgelegenheid in de totale socioculturele sector met bijna 2%. Maar het sociaal-cultureel volwassenenwerk ziet al sinds 2009 ruim 4% van de jobs verdwijnen.

Besparing treft ook economie

Het drukken van de interne organisatiekosten heeft ook heel wat "collateral damage": 68% van de organisaties deed de inkomsten van grafici, drukkers,... verminderen. Bijna een derde deed minder een beroep op externe consultancy. De helft zette een knip op de beugel voor de aankoop van kantoor materiaal. Ook voor de horeca en zaalverhuur hadden de besparingen effecten: een kleine helft van de organisaties bespaarde hier bewust op. Tot slot valt op dat bij een derde van de organisaties de uitgaven voor het bijwonen van studiedagen en andere vormingsinitiatieven onder het mes gingen.

Berekening van de extra kosten, naast de subsidiëring

Hieronder behandelen we enkele elementen die een realistisch beeld geven van de evolutie van de levensduurte in de periode 2011-2015. Deze evolutie wordt niet gevat door de jaarlijkse subsidie-enveloppes.

Welk aandeel binnen de gezondheidsindex werd niet uitgekeerd?

Voor de periode december 2011 – februari 2015 bedraagt het verschil tussen de effectief uitgekeerde gezondheidsindex en de reële evolutie van de gezondheidsindex 6,53%. De desindexering die de overheid doorvoerde, heeft een sterke negatieve impact op het budget van sociaal-culturele organisaties. **Wanneer we het totaalplaatje bekijken lopen zij hierdoor een bedrag van €3.048.000 mis.**

Anciënniteit

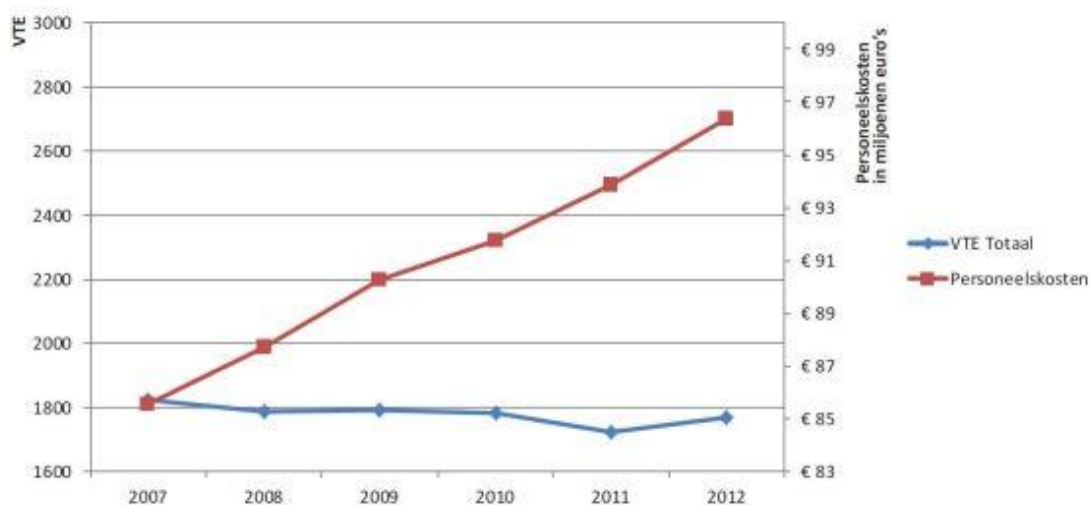
Organisaties doen immers hun best om jongeren professionele kansen te bieden. Anderzijds is het ook belangrijk om expertise en ervaring te borgen in de organisatie. Werknemers hebben recht op anciënniteit. Dit wordt niet gedekt door de indexstijging.

De conventionele loonevolutie bij een sociaal-culturele organisatie omvat enerzijds de evolutie van de basislonen (exclusief premies, gratificaties, ...) zoals vastgelegd in PC 329 en anderzijds de automatische invloed van inflatie op de loonevolutie via de koppeling van de lonen aan de gezondheidsindex. Leeftijd is een belangrijke factor in de loonbepaling. Ervaren personeel heeft immers een grotere 'marktwaarde'. Via leeftijds- en anciënniteitsbarema's wordt de factor leeftijd ingecalculleerd.²

Zoals in tal van andere sectoren en paritaire comités wordt ook in het sociaal-cultureel werk het loon verhoogd bij een hogere leeftijd en/of anciënniteit. Deze veroudering van het personeelsbestand betekent dat de kloof tussen de gemiddelde stijging van de conventionele en effectieve lonen toeneemt.

Een lange staat van dienst, betekent dus een belangrijke meerkost voor werkgevers. Inspanningen om mensen te binden aan de organisatie en langer aan het werk te houden, worden zo financieel zeer moeilijk haalbaar. Door de voortdurende desindexering en de baremieke stijgingen wordt de kloof tussen inkomsten uit subsidies en uitgaven voor tewerkstelling steeds groter. Deze situatie is onhoudbaar. Dat duidt onderstaande grafiek duidelijk aan.

Het aantal personeelsleden in de sector is de afgelopen jaren min of meer constant gebleven (lichte daling). De personeelskosten daarentegen zijn zeer sterk toegenomen. Dit is een spagaat die onhoudbaar is.

De gemiddelde meerkost op het brutomaandloon voor een VTE na een periode van 5 jaar bedraagt, omwille van de baremieke aanpassingen, €292,82. Dit cijfer houdt rekening met de verschillende gangbare loonbarema's en een weging hierop van inhoudelijke (67 %) en ondersteunende medewerkers (33 %).

Dit betekent dat één personeelslid na 5 jaar gemiddeld €5.024,81 per jaar meer kost.

Voor een organisatie met 5 personeelsleden betekent dit na 5 jaar een meerkost van ruim €25.000. Uit de gegevens van Boekstaven blijkt dat de mediaan in onze sector op 10 personeelsleden ligt. Deze organisatie draagt elke vijf jaar nagenoeg de kost van een voltijdse equivalent (€50.248,08) om zijn personeelsaantal te kunnen handhaven.

Het meest recente cijfer (2013) geeft aan dat de sector in totaal zo'n 1.750 VTE tewerkstelt. Voor een beleidsperiode van vijf jaar betekent dit dus een meerkost op het brutomaandloon van € 512.436,75.

Op jaarbasis betekent dit dat de sector minimaal €8.793.414,70 op moet hoesten om op een periode van 5 jaar hetzelfde aantal personeelsleden aan te kunnen houden (berekening inclusief werkgeversbijdrage, een inschatting van vakantiegeld en eindejaarspremie en een bijstelling naar beneden omwille van het gemiddelde jaarlijks verloop van 12 % in onze sector).

Deze baremieke stijgingen worden via het systeem van subsidie-enveloppes niet verrekend en moeten dus integraal door de organisaties worden gedragen.

Enkele andere overwegingen

Hoe zal ik dit uitleggen, dit waarom
wat wij vinden niet is
wat wij zoeken?

Laten we de tijd laten gaan
waarheen hij wil,

en zie dan hoe weiden hun vee vinden,
wouden hun wild, luchten hun vogels,
uitzichten onze ogen

en ach, hoe eenvoudig zijn raadsel vindt.

Zo andersom is alles, misschien.

Ik zal dit uitleggen.

Rutger Kopland (1934)

Uit: Verzamelde gedichten

*Uitgever: G.A. van Oorschot, Amsterdam
2006*